

**Научно-практический журнал
Вестник медико-социального института Таджикистана, №3 (4), 2022**

**ВАЗОРАТИ ТАНДУРУСТӢ ВА ҲИФЗИ ИҶТИМОИИ АҲОЛИИ
ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН
МТҒ “ДОНИШКАДАИ ТИББӢ-ИҶТИМОИИ ТОҶИКИСТОН”**

**МИНИСТЕРСТВО ЗДРАВООХРАНЕНИЯ И СОЦИАЛЬНОЙ ЗАЩИТЫ НАСЕЛЕНИЯ
РЕСПУБЛИКИ ТАДЖИКИСТАН
НОУ “МЕДИКО-СОЦИАЛЬНЫЙ ИНСТИТУТ ТАДЖИКИСТАНА”**

**Маводҳои конференсияи илмӣ-назариявии кафедраи
забонҳои МТҒ «Донишгадаи тиббӣ-иҷтимоии
Тоҷикистон» баҳшида ба Рӯзи байналмилалии забони
модарӣ – «Забон ҳастии миллат аст»**

**Материалы научно-теоретической конференции
кафедры языков НОУ «Медико-социальный институт
Таджикистана», посвященной Международному дню
родного языка – «Язык – сущность нации»**

**Materials of the scientific-theoretical conference of the
Department of Languages of the NEI «Medical and Social
Institute of Tajikistan» dedicated to the International
Mother Language Day – «Language is the essence
of the nation»**

**Приложение к научно-практическому журналу
“Вестник медико-социального института Таджикистана”,
№3 (4) 2022**

Душанбе - 2022

Ҳайати таҳририя:

Ризоева Г.И. – н.и.ф., ассистенти кафедраи забонҳои МТҒ ДТИТ

Нодиров А.А. – ассистенти кафедраи забонҳои МТҒ ДТИТ

Шаҳобова С.А. – мудири шуъбаи унвонҷӯён, аспирантура, докторантура ва доктори фалсафа (PhD), доктор аз рӯи ихтисоси МТҒ ДТИТ

Ишпулатова Г.С. – ассистенти кафедраи забонҳои МТҒ ДТИТ

Шехов И.Ф. – ассистенти кафедраи забонҳои МТҒ ДТИТ

Эгамова М.М. – ассистенти кафедраи забонҳои МТҒ ДТИТ

Ҳамидова С.К. – ассистенти кафедраи забонҳои МТҒ ДТИТ

Ахмедов А. – раиси кумитаи тадорукот, сармуҳаррир, раиси Комиссияи татбиқи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи забони давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон» дар МТҒ «Донишқадаи тиббӣ-иҷтимоии Тоҷикистон», муовини ректор оид ба илм ва инноватсияи МТҒ «Донишқадаи тиббӣ-иҷтимоии Тоҷикистон», узви вобастаи Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон, д.и.т., профессор

Нодиров А.А. – ҷонишини сармуҳаррир, ассистенти кафедраи забонҳои МТҒ «Донишқадаи тиббӣ-иҷтимоии Тоҷикистон»

Шодиева Л.А. – котиби масъули конференсия, ассистенти кафедраи забонҳои МТҒ «Донишқадаи тиббӣ-иҷтимоии Тоҷикистон»

Қисман ё пурра нашр кардани маводи дар маҷалла нашршуда танҳо бо иҷозати хаттии идораи маҷалла раво дида мешавад.

Идораи маҷалла масъулияти муҳтавои маводи таблиғотиро ба уҳда намегирад.

Нуқтаи назари муаллифон метавонад, ки муҳолифи назари идораи маҷалла бошад.

НИШОНИИ МАҶАЛЛА

734042, Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш. Душанбе,
кӯчаи Клара Сеткина – 2,

Тел: +992 933 75 10 75

E-mail: dtit082020@mail.com

Мудири редакцияи Муродова М.М.

М У Н Д А Р И Ќ А

Ахмедов А. Забон ҳастии миллат аст, назаре ба Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи забони давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон»	75
Каримов Д. Заминаҳои устувори истиқлол ва рушди забони давлатӣ	78
Қурбонова Т.С. Забон ифтихори миллат аст	82
Низомова С.Ф. Сабақҳои устод С. Айнӣ дар тоза нигоҳ доштани забони тоҷикӣ	83
Нодиров А.А. Истиқлол ва рушди забони миллий	89
Нуралиева Қ.Д. Ҷумлаи мураккаби тобӣ дар ҳуҷҷатҳои меъёрии соҳаи ҳуқуқ	91
Охунов Б.Х. Использование информационно-коммуникативные технологий и интернет - ресурсов на занятиях английского языка	94
Шарифова А.Ш. Корбурди ҷонишин ва бандакҷонишинҳо дар ташаккули ҷумлаи пайрави пурқунанда дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ	96
Шодиева Л.А. Забон ҳастии миллат ва пояи давлат	98

ТАЪЗИЯ

Исоева Мавҷуда Сирочиддиновна	100
Зоиров Подабон Тошматович	101

А. Ахмедов

ЗАБОН ҲАСТИИ МИЛЛАТ АСТ, НАЗАРЕ БА ҚОНУНИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН «ДАР БОРАИ ЗАБОНИ ДАВЛАТИИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН»

МТҒ «Донишқадаи тиббӣ-иҷтимоии Тоҷикистон»

Аламхон Ахмедов – муовини ректори донишқада оид ба илм ва инноватсия, Раиси комиссияи татбиқи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи забони давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон» дар МТҒ «Донишқадаи тиббӣ-иҷтимоии Тоҷикистон», узви вобастаи Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон, д.и.т., профессор, E-mail: alamkhon.01021951@gmail.com, тел: +(992) 988-00-16-41.

Мақсади таҳқиқот: таҳлили рафти таъмини иҷрои Моддаҳои 1, 3, 4 боби 1 ва Моддаи 5 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи забони давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон», истифодаи дуруст, омӯхтани забон, тақмили забондонии кормандон ва рушди он дар донишқада, иборат мебошад.

Мавод ва усулҳои таҳқиқот: аз Қонуни забони Республикаи Советии Социалистии Тоҷикистон аз 22.06 соли 1989, №150, Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи забони давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон» (Ахбори Маҷлиси Олии Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон, соли 2009, №9-10, мод.546), ки вазъи ҳуқуқии забони давлатиро муайян ва истифодаи онро дар Ҷумҳурии Тоҷикистон танзим менамояд ва Низомномаи комиссияи татбиқи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи забони давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон» дар МТҒ «Донишқадаи тиббӣ - иҷтимоии Тоҷикистон» аз 05.06 соли 2021 №02 истифода карда шуд.

Натиҷаи таҳқиқот ва баррасии он. Таҳқиқотҳо маълум кард, ки дар нимаи дуюми солҳои 80-ӯми асри XX баъд аз саршавии равандҳои демократикунонии ҷомеа дар ҷумҳуриҳои Иттиҳоди Шӯравӣ ҷунбишу созмонҳои миллий-демократӣ ба миён омада буданд. Сиёсати ошкорбаёнӣ имконият фароҳам овард, ки камбудҳои сиёсати коммунистии замони шӯравӣ оид ба масъалаи баробарҳуқуқии миллатҳои Иттиҳоди Ҷумҳуриҳои Шӯравии Сотсиалистӣ дар ҷомеа баррасӣ ва муҳокима шаванд.

Дар давоми солҳои 1965-1985 масъалаи мақоми забони тоҷикӣ дар ҷомеа ягон маротиба дар сатҳи роҳбарикунандаи ҳизбию давлатӣ ва муассисаҳои илмӣ ҷумҳурӣ мавриди муҳокимаи ҷиддӣ қарор нагирифта буд.

Истифодаи забони тоҷикӣ асосан дар гуфтугузори кӯчагиву дохили оилавӣ ба назар мерасид. Ин муаммои ҷамъиятӣ боиси эҳё гардидани ҳисси миллии халқи тоҷик гардид.

22 июли соли 1989 Иҷлосияи Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар асоси пешниҳоди равшанфикрони кишвар Қонуни забони Республикаи Советии Социалистии Тоҷикистон «Дар бораи забони тоҷикӣ (форсӣ)» иборат аз 37 моддаро қабул намуд.

Аз ҳамон соли 1989 бо қарори Советии Олии РСС Тоҷикистон (22.06 соли 1989, №162) то соли 2009 дар давоми 20 сол дар ҷумҳурӣ 22 июл ҳамчун «Рӯзи забон» ҷашн гирифта мешуд.

Баъд аз 20 соли қабули қонуни мазкур (соли 2009) бо мақсади минбаъд тақмил додани қонунгузории ҷорӣ Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон ин қонунро дар таҳрири нав бо номи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи забони давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон» қабул намуд.

Баъд аз ба имзо расидан аз тарафи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон (5 октябри соли 2009 №553) ҳамасола дар Ҷумҳурии Тоҷикистон 5 октябр ҳамчун Рӯзи забони давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар сатҳи баланд ва бошукӯҳ таҷлил карда шуда ба феҳристи ҷашнҳои миллии кишвар ворид карда шуд

(Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 10.09 соли 2009 №699).

Тибқи банди 1 моддаи 1 қонуни мазкур истифодаи забони давлатӣ ва забонҳои дигарро дар ҷамоати ҳокимияти давлатӣ, мақомоти ҳудудоракунии шаҳрак ва деҳот, инчунин шахсони ҳуқуқӣ, новобаста аз шакли ташкилию ҳуқуқӣ, хоҷагиҳои деҳқонӣ (фермерӣ) ва соҳибкорони инфиродӣ), танзим менамояд.

Қонуни мазкур тибқи банди 2 ҳамин модда истифодаи забонҳоро дар муносибатҳои шахсӣ танзим намекунад.

Тибқи банди 1 ва 2 моддаи 3 қонуни мазкур забони давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон забони тоҷикӣ буда, ҳар як шаҳрванди Ҷумҳурии Тоҷикистон вазифадор аст забони давлатиро донад.

Ҷумҳурии Тоҷикистон тибқи банди 3 моддаи 3 қонун истифода, ҳимоя ва рушди забони давлатиро таъмин менамояд.

Мақомоти ҳокимияти давлатӣ, мақомоти ҳудудоракунии шаҳрак ва деҳот, инчунин шахсоне ҳуқуқӣ, новобаста аз шакли ташкилию ҳуқуқӣ, вазифадоранд барои омӯختани забони давлатӣ ва тақмили забондонии кормандон бояд шароит фароҳам оваранд.

Тибқи банди 5 моддаи 3 боби 1 «Забони давлатӣ дар ҳама соҳаҳои ҳаёти сиёсӣ, иҷтимоӣ, иқтисодӣ, илмӣ ва фарҳангии Ҷумҳурии Тоҷикистон истифода мешавад». Ҳангоми истифодаи забони давлатӣ риояи муқаррароти қоидаҳои имлои забони адабӣ ҳатмӣ мебошад.

Тибқи банди 1 моддаи 4-ӯми қонуни мазкур ҳамаи миллатҳо ва халқиятҳо, ки дар ҳудуди Ҷумҳурии Тоҷикистон зиндагӣ мекунанд (ба истиснои ҳолатҳо, ки Қонуни мазкур пешбинӣ намудааст), ба истифодаи озоди забони модариашон ҳуқуқ доранд.

Ҷумҳурии Тоҷикистон барои ҳимоя ва инкишофи забонҳои бадахшонӣ (помирӣ) ва забони яғнобӣ шароит фароҳам меоварад (банди 2 моддаи 4).

Забони коргузори мақомоти ҳокимияти қонунгузор, иҷроия ва судӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ба забони давлатӣ сурат мегирад.

Санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ба забони давлатӣ таҳия ва қабул

карда мешаванд (дар ҳолатҳои пешбиниамудай қонунгузорӣ санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ ба забонҳои дигар тарҷума карда мешаванд).

Забони кории Қувваҳои Мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон қисмҳои ҳарбӣ ва ҷузъи томи он забони давлатӣ мебошад (банди 1 моддаи 7).

Дар машқҳои якҷоя бо кишварҳои хориҷӣ забони дигаре, ки муқаррар шудааст истифода мешавад (банди 2 моддаи 7).

Таҳсил дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ба забони давлатӣ сурат мегирад.

Муассисаҳои томақтабӣ, таҳсилоти умумӣ, ибтидоии касбӣ, миёнаи касбӣ, олии касбӣ ва таҳсилоти касбии баъд аз муассисаҳои олии таълимӣ метавонанд ба забонҳои дигар низ ҷамоати намоянд (банди 2 моддаи 8).

Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои ҳамаи миллатҳо ва халқиятҳо дар интиҳоби озоди забони таҳсил тибқи қонунгузорӣ шароит фароҳам оварда мешавад.

Тибқи банди 1 моддаи 9 қонуни мазкур дар муассисаҳои томақтабӣ, таҳсилоти умумӣ, ибтидоии касбӣ, миёнаи касбӣ, олии касбӣ ва таҳсилоти касбии баъд аз муассисаҳои олии таълимӣ омӯзиши ҳатмӣ забони давлатӣ бояд таъмин карда шавад.

Дар муассисаҳои таҳсилоти миёна ва олии касбии хориҷӣ, ки дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷамоати мекунанд, новобаста аз шакли ташкилию ҳуқуқӣ, омӯзиши забони давлатӣ ҳатмӣ мебошад (банди 2 моддаи 9).

Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои омӯзиши хати арабиасос ва таъбу наشري адабиёт ба ин хат шароит фароҳам оварда мешавад (банди 3 моддаи 9).

Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон забони илм забони давлатӣ аст (банди 1 моддаи 10).

Дар таҳқиқотҳои илмӣ забонҳои дигар низ метавонанд истифода шаванд.

Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷорабиниҳои фарҳангӣ ба забони давлатӣ баргузор мегарданд (банди 1 моддаи 11).

Ҷорабиниҳои фарҳангии байналмилалӣ ва байнидавлатӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ба забони давлатӣ ва ба забонҳои дигар сурат мегиранд.

Забони воситаҳои ахбори омма тибқи моддаи 12 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон ба забони давлатӣ ва ба забонҳои дигар ғайри-маноҷанд. Тибқи банди 1 ва 2 моддаи 13 қонуни мазкур эълону реклама дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ба забони давлатӣ интишор мешаванд. Тибқи қонунгузори Ҷумҳурии Тоҷикистон эълону рекламаҳо ба забонҳои дигар низ интишор карда мешаванд.

Тибқи банди 1 моддаи 14 забони иттилоот ва коммуникатсия дар Ҷумҳурии Тоҷикистон забони давлатӣ аст. Барои истифодаи забони давлатӣ дар технологияҳои иттилоотӣ коммуникатсионӣ шароит фароҳам оварда мешавад. Дар асоси санадҳои ҳуқуқии байналмилалӣ, ки Тоҷикистон онро эътироф намудааст, Ҷумҳурии Тоҷикистон барои ҳифз ва рушди забони тоҷикӣ берун аз ҳудуди ҷумҳурӣ, шароит фароҳам меорад.

Тибқи боби 4 қонуни мазкур коргузори ташкилотҳое, ки дар ҳудуди Ҷумҳурии Тоҷикистон ғайри-маноҷанд, ба забони давлатӣ сурат мегирад.

Забонҳои дигар тибқи қонунгузори Ҷумҳурии Тоҷикистон истифода мешаванд.

Ташкилотҳое, ки дар ҳудуди Ҷумҳурии Тоҷикистон ғайри-маноҷанд, дар мукотиба бо мақомоти ҳокимияти давлатӣ ва мақомоти ҳудудоракунии шаҳрак ва деҳот, инчунин бо шаҳрвандон забони давлатиро истифода менамоянд.

Мукотиба бо ташкилотҳои хориҷӣ ба забони давлатӣ ва забоне, ки муқаррар шудааст, сурат мегирад.

Тибқи банди 1 моддаи 5-ӯми қонуни мазкур номгузори мақомоти ҳокимияти давлатӣ, вазорату идораҳо инчунин дигар ташкилотҳо, новобаста аз шакли ташкили ҳуқуқашон, ба забонҳои давлатӣ сурат мегирад.

Ҳамаи лавҳаю овезаҳо дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ба забони давлатӣ навишта мешаванд (банди 2 моддаи 18).

Номи ташкилотҳои хориҷӣ ва муштарақ ба забони дигар низ баргардонида мешавад (банди 3 моддаи 18).

Номгузори, иваз намудани номи вилоятҳо, шаҳрҳо, шаҳракҳо, деҳаҳо инчунин кучаҳо, хиёбонҳо, майдонҳо, боғҳои фарҳангӣ ва дигар

маҳалҳои аҳолинишин тибқи қонунгузори Ҷумҳурии Тоҷикистон ба забони давлатӣ сурат мегирад.

Тибқи банди 2 моддаи 19 Ҷумҳурии Тоҷикистон барқарорсозӣ ва ҳифзи номҳои таърихиро дар ҳудуди ҷумҳурӣ таъмин менамояд.

Матни муҳру тамғаҳои мақомоти ҳокимияти давлатӣ ба забони давлатӣ навишта мешавад.

Матни муҳру тамғаҳои ташкилотҳо, новобаста аз шакли ташкили ҳуқуқӣ, хоҷагиҳои деҳқонӣ (фермерӣ) ва соҳибқарони инфиродӣ ба забони давлатӣ навишта мешавад.

Бланкҳо, нархномаҳо ва дигар маводи иттилоотӣ ба забони давлатӣ навишта мешавад ва дар муносибат бо ташкилотҳои хориҷӣ мумкин аст ба дигар забонҳо низ баргардонида шаванд.

Чопи қоғазҳои қиматнок дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ба забони давлатӣ сурат мегирад.

Гуфтушунидҳо ва мукотибот бо намоёндагиҳои дипломатӣ ва муассисаҳои консулӣ, созмонҳои байналмилалӣ, минтақавӣ ва байнидавлатӣ, ки дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ғайри-маноҷанд, ба забони давлатӣ ва забонҳои расмӣ онҳо сурат мегирад. Ҳангоми зарурат, дар гуфтушунидҳо ва мукотибот истифодаи забонҳои дигар маҳдуд карда намешавад (моддаи 22 боби 6).

Ғайри-маноҷи намоёндагиҳои дипломатӣ, муассисаҳои консулӣ ва намоёндагиҳои хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар созмонҳои байналмилалӣ, минтақавӣ ва байнидавлатӣ ба забони давлатӣ, забонҳои расмӣ кишварҳои қарордошта ва созмонҳои байналмилалӣ, минтақавӣ ва байнидавлатӣ сурат мегирад.

Шартномаҳои байналмилалӣ дучониба ба забонҳои давлатӣ тарафҳои аҳдкунанда ва шартномаҳои байналмилалӣ бисёрҷониба ба забонҳое, ки тарафҳо муайян кардаанд, ба имзо мерасанд (моддаи 24 боби 6).

Пазирой, гуфтушунид ва нишастҳои матбуотӣ бо иштироки намоёндагони давлатҳои хориҷӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ба забони давлатӣ ва забони пазируфтаи тарафҳо сурат мегирад.

Тибқи моддаи 26 боби 7 қонуни мазкур шахсони мансабдор, инчунин шахсони воқеӣ ва ҳуқуқӣ, ки талаботи Қонуни мазкурро вайрон мекунанд, тибқи қонунгузорию Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ҷавобгарӣ кашида мешаванд.

Тибқи моддаи 27 боби 7 (муқаррароти хотимаӣ) Қонуни забони Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 22 июли соли 1989 (ведомостҳои Совети Олии РСС Тоҷикистон, соли 1989, №15, моддаи 102) аз эътибор соқит карда шудааст.

Қонуни мазкур пас аз интишори расмиаш мавриди амал қарор дода шудааст.

Бо мақсади таъмини иҷрои Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи забони давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон», истифодаи дуруст, омӯхтани забон, тақмили забондонии кормандон ва рушди он дар донишқада Комиссияи татбиқи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи забони давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон» таъсис дода шуд. Комиссияи таъсис дода шуда дар навбати худ Низомномаи Комиссияро таҳия намуда онро дар ҷаласаи Шӯрои олимони донишқада 28.05 соли 2021 мавриди баррасӣ қарор дод ва 01 июни соли 2021 (№2) он аз тарафи роҳбарияти донишқада

ба тавсиб расид, ки он аз 7 банд (муқаррароти умумӣ, забони таҳсил дар донишқада, забони коргузорию донишқада ва вазифаҳои асосии комиссия, ҳуқуқҳои комиссия, сохтор ва фаъолияти комиссия ва муқаррароти хотимаӣ) иборат мебошад.

Инчунин ба Низомномаи комиссия 2 замима: замимаи №1 «Тарзи дурусти таъсиси протоколи ҷаласаи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи забони давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон» ва замимаи №2 «Ҳисобот оид ба вазъи татбиқи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи забони давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон» дар донишқада замима карда шуд, ки аз рӯи он комиссия фаъолияти худро тибқи нақшаи қорӣ худ пеш бурда истодааст.

Хулоса. Бо мақсади таъмини иҷрои Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи забони давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон» дар назди муассисаҳои таълими таъсиси Комиссияи татбиқи қонуни мазкур тавсия дода мешавад.

Калимаҳои калидӣ: қонун, миллат, халқият, инкишофи забони тоҷикӣ, забони давлатӣ.

Д. Каримов

ЗАМИНАҲОИ УСТУВОРИИ ИСТИҚЛОЛ ВА РУШДИ ЗАБОНИ ДАВЛАТӢ

Кумитаи забон ва истилоҳоти назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон

Каримов Диловар - сармутахассиси бахши экспертизаи забониносии Кумитаи забон ва истилоҳоти назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон.

Мақсади таҳқиқот: яке аз заминаҳои устуворию Истиқлол ин пеш аз ҳама ба рушди забони тоҷикӣ вобастагӣ дорад. Бинобар ҳамин дар замони соҳибистиқлолии Тоҷикистон иқдомҳои аз тарафи Пешивои миллат роҳандозӣ гардид, ки барои минбаъда рушди забони давлатӣ мусоидат кард. Мақсади таҳқиқот баррасии заминаҳои устуворию истиқлол ва рушди забони давлатӣ иборат мебошад.

Мавод ва усулҳои таҳқиқот: нӯшида нест, ки дар давраҳои гуногуни таърихӣ ҳар андоза, ки истиқлолу оромӣ ва фазои осоишта мавҷуд буд, забон ба ҳамон андоза рушд намуд, ҳар андоза, ки муҳити сиёсӣ ва фарҳангӣ таназзул кард, забон ҳам аз рушд боз монд. Ҳушбахтона дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, бо ба даст омадани Истиқлол заминаҳои устувор ва боварибахши рушди илму маориф пайдо шуд. Дар рафти таҳқиқот аз мавод ва навириҳои давлатӣ, сарчашмаҳои ҳуқуқӣ, Қонуни забони давлатӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, усули

таҳлили муқоисавӣ, адабиётҳои илмӣ ва маводҳои интернетӣ, инчунин аз усулҳои таҳқиқи илми забониносии таҳлил ва муқоиса мавриди истифода қарор дода шуд.

Натиҷаи омӯзиш ва баррасии онҳо: Истиқлоли миллӣ, ҳамчун дастоварди беназир маҳсуб меёбад, ки умеди ҳазорсолаҳо аз байнрафтаи мардуми моро зинда ва эҳё кард. Заминаи дигари устувори Истиқлол ва рушди бахшҳои гуногун аз он вобаста аст, ки ба бахти миллати шарафманди тоҷик сарвари одилу оқил ва ғамхору пуштибони забону фарҳанг ба майдон омад.

Хулоса. Ягона неруи асосие, ки имрӯзу оянда ҳам метавонад Истиқлоли моро устувор нигоҳ бидорад, боз ҳам забон, фарҳанг ва матонат масъулияти баланди ҳар фарди баору номуси миллат аст.

Калидвожаҳо: Истиқлоли миллӣ, забони модарӣ, имло, фарҳангӣ, рӯзи забон, қабул гардид, рушди забони тоҷикӣ, масъалаҳои муҳим.

D. Karimov

STABLE FOUNDATIONS OF INDEPENDENCE AND STATE LANGUAGE DEVELOPMENT

Non-state educational institution “Medical – Social Institute of Tajikistan”

Karimov Diloar - chief specialist of the linguistic examination department of the Language and Terminology Committee under the Government of the Republic of Tajikistan.

The purpose of the study: One of the foundations of the stability of Istiklal is primarily related to the development of the Tajik language. Therefore, at the time of Tajikistan's independence, measures were taken by the leader of the nation, which contributed to the further development of the state language.

Materials and methods of research: It is not hidden that in different historical periods, the language developed to the same extent as there was independence, peace and peaceful atmosphere, as the political and cultural environment declined, the language stopped developing. Fortunately, in the Republic of Tajikistan, with the achievement of independence, stable and reliable foundations for the development of science and education appeared.

The result of their study and review: National independence is considered as a unique achievement, which revived and revived the lost hope of our people for thousands of years. Another basis for the stability of independence and the development of various sectors depends on the fact that, fortunately for the honorable Tajik nation, a just and intelligent leader who cares and supports language and culture has appeared.

Conclusion: Therefore, the only main force that can maintain our independence today and in the future is the language, culture, perseverance and high responsibility of every honorable individual of the nation.

Keywords: national independence, mother tongue, spelling, cultural, language day, accepted, Tajik language development, important issues.

Муҳимият. Ин ду заминаи муҳимме, ки дар боло номбар шуд, на танҳо барои рушди забони тоҷикӣ дар замони Истиқлол шароит фароҳам овард, балки барои густариши за-

бони тоҷикӣ дар марҳилаи нав асос гузошт. Ба андешаи профессор Назарзода С. “Баъди ба Истиқлол расидани Тоҷикистон забони давлатии мо дар ҷомеа беш аз пеш нақши

ҳалқунанда мебозад. Пеш аз ҳама, вақте ки як давлат ба Истиқлол мерасад, бештар ба анъанаҳои сарчашмаҳои бунёдии давлатсозии худ муроҷиат мекунад ва бинобар ҳамин беасос набуд, ки забони тоҷикии мо- забони модарии мо ҳам, баъд аз ба Истиқлол расидани Тоҷикистон дар ҷомеа мавқеи бисёр бунёдӣ пайдо кард”[5, 202]. Нахуст иқдомҳо ва ташаббусҳои, ки барои мақоми қонунӣ касб гардидани забони модарӣ дар кишвар аз тарафи Ҳукумати Тоҷикистон ва роҳбари Тоҷикистон ба вучуд омад, ин дар Конституция ифода ёфтани волиятҳои забони модарӣ ба сифати забони давлатӣ махсус меёбад. Инчунин, 22-юми июли соли 1996 ба муносибати Рӯзи забон таҳия намудани “Қоидаҳои имлои забони тоҷикиро” яке аз масъалаҳои муҳим арзёбӣ намуда буданд. Дар асоси ин, “Имлои забони тоҷикӣ” дар таҳрири нав соли 1998 қабул гардид. Ғайр аз ин, ба тасвир расонидани Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи забони давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон”, ки 5-уми октябри соли 2009 мебошад. Қонуни мазкур, дар тамоми самтҳои идорӣ коргузори фаровон қорбур шуд.

Мақсади омӯзиш. Дар даврони соҳибистиқлолии мамлакат барои пиёда наму-дан қарору қонунҳо дар самти забони давлатӣ, сиёсати воқеан миллии забонии Ҳукумати Ҷумҳурӣ бо роҳбарии сарвари мамлакат Эмомалӣ Раҳмон нақши забон дар рушди илму адаб даҳчанд афзуд. Ба хотири арҷ гузоштан ба забони тоҷикӣ соли 2008-умро “Соли забони тоҷикӣ” эълон карда буданд.

Мавод ва усулҳои таҳқиқот. Дигар санади муҳим барои рушди забони давлатӣ ин қабули Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи забони давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон”, ки соли 2002 қабул гардид. Ҳамчунин, дар ин давра афкори ақидаҳои раҳнамоқунанда лозим буд. Аз ин лиҳоз, метавон дастуру супоришҳо, паёму суҳбатҳо ва муҳимтар аз ҳама китобҳо дар бораи забони тоҷикии Президентро номбурд, ки чун дастуру роҳнамо хизмат наму-данд. Ин шучоат ва ҳисси баланди миллию ифтихороти тоҷикии Пешвои муаззами миллат барои рушди бемайлони забони тоҷикӣ шароити мусоид ба вучуд овард. Яъне, бе муҳобот

метавон нақши марказии Пешвои миллатро дар барқарории Истиқлол ва рушди забони давлатӣ зикр намуд.

Натиҷаи омӯзиш ва муҳокимаи онҳо. Аз баракати андешаҳои фарҳангпарваронаи Президент китобҳои рӯйи даст омаданд, ки ба марҳилаҳои гуногуни забони тоҷикӣ дар гули таърих бахшида шудаанд. Аз ҷумла, “Тоҷикон дар оинаи таърих”. Китоби якум. Аз Ориён то Сомониён[2002], “Тоҷикон дар оинаи таърих”. Китоби дуюм. Аз Ориён то Сомониён[2002], “Тоҷикон дар оинаи таърих”. Китоби сеюм. Аз Ориён то Сомониён[2006], “Забони миллат-ҳастии миллат”. Китоби 1. [2016], “Забони миллат- ҳастии миллат”. Китоби 2. [2018], Уфукҳои Истиқлол. [2018] мебошанд. Яке аз донишмандони забоншиносии тоҷик профессор Муҳаммадҷонзода О. барҳақ саҳми Пешвои миллатро дар рушди забони тоҷикӣ чунин баён намудааст: “Пешвои муаззами миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон нахуст ба Модар - Ватан ва азамати забони модарии тоҷикӣ, ҳамчун ба Модар – сарчашмаи ҳамешазиндаи ҳаёт арҷгузори кард ва мақому мартабаи онро дар арсаи байналмилалӣ дар байни зиёда аз 200 кишвари олам ва минҷумла, сайёра ба-ланд бардошт”[2, 6]. Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон бо қабули як силсила қарор, бобати бештар намудани вазъи забон давра ба давра қонуни забони тоҷикӣ таҷдиди назар намуда, барои таҳияи қонуни нав ҳайати махсуси қорӣ таъсис дода шуд. Ин матн билохир, 5-уми октябри соли 2009 бо номи “Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи забони давлатӣ” қабул гардид. Иқдомҳои дигари шоиста ва қобили зикр ин аст, ки бо ташаббуси бевоситаи Пеш-вои миллат се маротиба барномаи рушди за-бони давлатӣ барои дурнамои даҳсолҳои оянда қабул гардид. Бори нахуст соли 1997, мароти-баи дуюм соли 2012-2016 ва сеюм соли 2020-2030 қабул гардидааст, ки барои тадбиқ наму-дани сиёсати давлатӣ дар самти рушди забон нигаронида шудааст. Вобаста ба ин, китобу дастурҳои навишта шуда, нишасту чорабиниҳо ва сӯҳбату вохуриҳо аз тарафи мақомоти ҳамаҷумла анҷом шудааст. Барои бартараф на-мудани мушкилоти мантиқию услубии забони тоҷикӣ қарори Ҳукумат дар бораи Қоидаҳои

имлои забони тоҷикӣ ва Аломатҳои китобат солҳои 1998, 2011, 2021 бо такмилу тағйиру иловаҳо ба тасвиб расид. Инчунин, Пешвои миллат, барои пешрафту инкишофи забони модарӣ, ба корҳои то ҳанӯз анҷомшуда, қаноат накарда, балки барои таъсиси муассисаи давлатии дигар супориш дод ва дар асоси чунин ояндабинии нек соли 2009-ум Кумитаи забон ва истилоҳот дар назди Ҳукумат ташкил шуд, ки то кунун Кумита корҳои зиёди шоистаеро дар самти рушди забони давлатӣ ба анҷом расондааст.

Дар самти баланд бардоштани сатҳи маънавияти аҳли ҷомеа барномаҳои мушаххаси давлатӣ таҳия гардид, ки натиҷаҳои ҷашмрас ба вучуд овард. Яке аз онҳо ташкилу роҳандозӣ гардидани озмуни ҷумҳуриявии “Фурӯғи субҳи доноӣ китоб аст”, “Тоҷикистон ватани азизи ман”, “Илм фурӯғи маърифат” мебошад. Ин озмунҳо барои дарёфти чехраҳои нави риштаи адабу санъат басо назаррас аст.

Ҳамчунин дар китоби арзишманди Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар бораи бурду бохт ва дигар дастоварду муваффақиятҳо, ки дар зарфи солҳои соҳибистиклолии кишвар ба даст омадаанд, дарҷ гардидааст. Аз ин хотир, дар бораи таваҷҷуҳи махсус зоҳир намудани Ҳукумати мамлакат ва Сарвари он- Пешвои миллат чунин андеша иброз доштааст: “Мо дар даврони соҳибистиклолии кишварамон шоҳиди дигаргуниҳои бузург ва бесобиқа гашта, ба рушди забони давлатӣ низ этибор ва таваҷҷуҳи ҷиддӣ зоҳир намудем” [7, 298]. Бинобар ин, ташаббусу ибтикорот ва дастуру барномаҳое, ки дар самти беҳбуд бахшидани забони тоҷикӣ рӯйи кор омад ва чуноне ки дар боло аз ин барномаҳои муҳими давлатӣ ёдоварӣ кардем. Тамоми барномаҳо, қарору қонунҳо дар ин китоб оварда шудаанд.

Ҳамин тариқ, гуфтан мумкин аст, ки сабабу омил ва заминаҳои Истиқлол ва рушди забони давлатӣ дар ин мақола ба таври хеле муъҷаз баён гардид. Агар дар маҷмӯъ ҳулоса намоем, заминаҳои дар боло зикргардида, метавонад мавзуи алоҳидаи дигарро ташкил диҳад. Ин ҷиҳатҳо қобили баррасии бештар ва гапи ҷандин китоб аст. Бе муҳобот дар ба даст

овардани Истиқлоли комили давлатӣ Пешвои миллат нақши марказӣ дорад.

Забон ҳам яке аз муқаддасотҳо махсуб ёфта, бидуни он ташкил намудани давлат имкон надорад. Аз ин рӯ, ягона ҷизе ки дар натиҷаи таҳаввулоти гуногун аз байн нарафт, ин забони модариямон буд. Аз ин нуқтаи назар, гуфтан мумкин аст, ки неруи забон, фарҳанг ва тамаддуни бузург аҷдодон буд, ки мо тавонистем баъди фурӯпошии давлати муктадири Иттиҳоди Шуравӣ соҳиби Истиқлоли давлатӣ бигардем.

Хулоса. 1. Ягона неруи асосие, ки имрӯзу оянда ҳам метавонад Истиқлоли моро устувор нигоҳ бидорад, ин забон, фарҳанг ва матонат масъулияти баланди ҳар фарди баору номуси миллат мебошад.

2. Осидагии рӯзгор ва рушди устувор ва бемайлони забони давлатӣ аз баракати Истиқлол аст.

АДАБИЁТ:

1. Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи тасдиқи Қоидаҳои имлои забони тоҷикӣ» аз 4 октябри соли 2011, №458.

2. Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи тасдиқи Барномаи рушди забони давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2012-2016» аз 30 июни соли 2012, №335.

3. Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи тасдиқи Барномаи рушди забони давлатӣ барои солҳои 2020-2030» аз 28 ноябри соли 2022, №647.

4. Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи тасдиқи Қоидаҳои имлои забони тоҷикӣ ва Аломатҳои китобатии забони тоҷикӣ» аз 30 июни соли 2021, №268.

5. Назарзода С. Пажуҳише дар таърихи забони тоҷикӣ. /С. Назарзода. Дониш, Душанбе, 2021.- С. 202.

6. Пешвои миллат ва сиёсати давлатии забон.- Душанбе: Табӯ нашр, 2021.- С. 8.

7. Раҳмон Эмомалӣ. Уфукҳои Истиқлол./Э. Раҳмон.- Душанбе: “Ганҷ-нашриёт”, 2018.- С. 298.

8. Фарҳанги имлои забони тоҷикӣ. Душанбе, «Шарқи озод», соли 2013, 320 с.

Т.С. Қурбонова

ЗАБОН И ФТИХОРИ МИЛЛАТ АСТ

МТФ “Донишқадаи тиббӣ-иҷтимоии Тоҷикистон”

Қурбонова Т.С. ассистенти кафедраи “Забонҳо”-и МТФ “Донишқадаи тиббӣ-иҷтимоии Тоҷикистон”, E-mail: izzatullo_1@mail.ru, тел +992 903 66 64 24

Мақсади омӯзиш: Аввалин маротиба дар давлату давлатдорӣ мо, ба шарофати Инқилоби Октябр тоҷикон соҳиби давлате бо номи Тоҷикистон, забоне бо номи тоҷикӣ гардиданд. Албатта, дар аҳди Сомониён, ки дар он давра забони миллати мо рушд кард, асарҳои ҷовидонаи ҷаҳонӣ навишта шуданд, фарҳангу маориф инкишоф ёфт.

Аммо қисмати таърих ин буд, ки манғитиҳою муғулҳо қариб 1000-соли дигар тоҷиконро дар зерӣ итоати худ гирифтанд. Забони тоҷикӣ аз давраи Зардушт то ба имрӯз давраҳои душвортарини таърихро гузаронида, вазифаи қаҳрамониашро иҷро кард – номи халқро нигоҳ дошт.

Мавод ва усулҳои таҳқиқот: Дуруст аст, ки бар асари назарандешии баъзе роҳбарони давраҳои инқилоби Бухоро як хазинаи бузург китоб дар Бухоро сӯзонда шуда, пурбаҳотарин китобҳо ба ҳокистар табдил дода шуданд, аммо бо вучуди ин маҳрумиятҳо, забони тоҷикӣ чун машғали сӯзону ҷовидон нурпошӣ мекарду умед бар оянда мебахшид.

Дар охири асри 20-ум, дар вазъи мураккабе, ки давлати мо қарор дошт, дар натиҷаи ноӯҳдабароии бархе аз роҳбарони коммунистон ва шовинизми бузургдавлатии халқи кабири рус, дар баробари маҳдудкунии ҳуқуқи халқҳои дигар ба мероси фарҳангии онҳо, маҳдудкунии забон ҳам ба амал омад [1].

Натиҷаҳои таҳқиқот ва муҳокимаи онҳо: Як идда равшандилони тоҷик дар вазъияти душвори сиёсӣ ба ҳукумати Тоҷикистон, ба Кумитаи Марказии ҳизби яккатози коммунистӣ муроҷиат карданд, ки барои нигоҳ доштани фарҳангу ҳуввияти миллӣ, бояд забони модариро нигоҳ дошт ва ин чиз бояд дар асоси қонун ба амал ояд.

Ҳизби коммунист муроҷиати зиёиёнро, ки ба майдон баромада талаботашонро ба миён гузошта буданд, ба инобат гирифта, Қонун “Дар бораи забон”-и Ҷумҳурии Тоҷикистонро қабул намуданд, ки мувофиқи он мақоми забони тоҷикӣ чун забони давлатӣ бардошта шудааст [3].

Фарқияти ин қонун аз қонунҳои давлатҳои дигар дар он буд, ки дар баробари мақоми давлатӣ пайдо кардани забони тоҷикӣ, ҳуқуқҳои дигар миллатҳои сершумори Тоҷикистон поймол нашуда, бо забонҳои гуногуни миллатҳои, ки дар Тоҷикистон зиндагӣ мекунанд, мактабҳои зиёде дар ҷумҳурӣ вучуддоранд. Инчунин забони русӣ ҳамчун забони муоширати байнидавлатӣ доништа шуда, мақомаш баланд аст.

Дар асоси ин қонун Барномаи мушаххасе барои 10 сол таҳия гардид, ки ба шарофати он курсҳои омӯзиши забони тоҷикӣ дар мақомоти давлатӣ аз поён ба боло ташкил шуда, китобу дастурҳои таълимӣ барои омӯхтани забони тоҷикӣ ва барои донишҷуи хатти ниёгон пайдо шуд. Аҷоибаш он аст, ки дар муддати 23 соли фаъолияти ин қонун ба он ягон бор тағйироту иловаҳо дохил нашуданд, ҳарчанд ин қонун дар давраи шӯравӣ таҳия гардидааст [2].

Ҳар нафаре, ки забони давлатии тоҷикиро эҳтиром намекунад, хусусан тоҷик бошад, бадтар аз манқурт аст. Аскар Ҳаким мегӯяд, ки мо бояд ҳар як маъноӣ калимаи тоҷикиро омӯзем. Лоик мегӯяд, ки касе онро надонад, шири модар бар ӯ ҳаром аст. Устод Айнӣ мегуфтанд, ки ин забони ноб ва ҷонгудоз аст. Муъмин Қаноат мегӯяд, ки ин забон пур аз меҳру ҷавҳар аст. Фарзона забони модариро ба меҳан монанд мекунаду Гулрухсор ба ҳастии миллат шабоҳат медиҳад.

Дар замони ҳозира, ки барои ҳамаи кишвар глобализатсия, тамаддуншавӣ таҳдид мекунад, забонҳои пурқудрат забонҳои миллатҳои худро танг карда, ба нестӣ мебаранд. Дар дунё солҳои 90-ум, қариб 10 ҳазор забон вучуд дошт, ки имрӯз теъдоди онҳо ба 3-3,5 ҳазор забон фаромадааст. Имрӯз соҳиби забони тоҷик бояд хурду калон, ҳар фарди ҷумҳурӣ бошад [4].

Хулоса. Ҳар шахс бояд ба ин кор масъул

бошад, забонро ғанӣ гардонад. Ҳар касе, ки ба забони модариаш беэҳтиромӣ мекунад, худро эҳтиром намекунад, вай инсон комил нест. Чун мо дар остонаи таҷлили рӯзи Иди Забон истодаем, тамоми шаҳрвандони Тоҷикистон ва инчунин омӯзгорон, устодон ва донишҷӯёнро бо ин иди пуршукуҳи сухан табрик мекунем ва орзуманди он ҳастем, ки барои пойдории забони миллат ҳар яки мо саҳми босазои хешро гузорем.

ТДУ 80;811.2221.1:61

С.Ф. Низомова

САБАҚҲОИ УСТОД С.АЙНӢ ДАР ТОЗА НИГОҲ ДОШТАНИ ЗАБОНИ ТОҶИКӢ

МТД “Донишгоҳи давлатии тиббии Тоҷикистон ба номи Абӯалӣ ибни Сино”

Низомова Санобар Фахриевна - номзоди илмҳои филология, дотсенти кафедраи забони тоҷикӣи МДТ “Донишгоҳи давлатии тиббии Тоҷикистон ба номи Абӯалӣ ибни Сино”. Тел. 935154029.

Мақсади омӯзиш. Нависандаи маъруфи ибтидо ва нимаи аввали садаи XX-и тоҷик Садриддин Айнӣ буда, ҳамчун пайвандагари ду давраи инкишофи забони тоҷикӣ хизмат мекунад. Дар осори ӯ унсурҳои забони зинда, забони классикии пеш аз инқилобии тоҷик ва унсурҳои давраи нави таърихи ҳаёти сиёсӣ-иҷтимоии халқи тоҷик – замони шӯравӣ ба ҳам омадаанд.

Мавод ва усулҳои таҳқиқот. Маводи таҳқиқи моро мақолаҳои омтавию публицистии нависанда ва таҳқиқотҳои ба осори илмиву публицистӣ ва бадеӣ бахшидаи олимону муҳаққиқон ташкил медиҳад. Дар мақола аз усулҳои маъмули таҳқиқи илми забонишиносӣ – таҳлил, муқоиса, методи муқоисавӣ-таърихӣ истифода карда шудааст.

Натиҷаҳои таҳқиқот ва барраси онҳо. Аз баррасии асару мақолаҳои омтавию публицистии нависанда ва таҳқиқотҳои ба осори илмиву публицистӣ ва бадеӣ бахшидаи олимону муҳаққиқон маълум гардид, ки Садриддин Айнӣ ҳамчун фарзанди фарзонаи халқи тоҷик ва ҳомии миллати тоҷик барои пойдории таркиби луғавии забони тоҷикӣ саҳми нотақрор гузоштааст. Саҳми устод Айнӣ дар ташаккули забони тоҷикӣ ва пойдории ин миллат бузург аст.

Хулоса. Садриддин Айнӣ бо душманони забони адабӣ, миллати тоҷик доимо дар мубориза буд. Дар аксари мақолаву нигоштаҳои барои пойдорӣ ва тозагии забони адабии тоҷик ибрози андеша намуда, бо бадбинони ин миллат дар талош буд. Бо ноадолатӣҳое, ки доир ба забони адабии тоҷик мешуд, бо мақолаҳо, суханони раднопазираи мубориза мебард, исбот мекард.

Калид вожаҳо: таҳлил, муқоиса, миллати тоҷик, адабиёти классикӣ, забони адабӣ, муҳаққиқон, забони модарӣ, калимаҳои асли, забони гуфтугӯӣ.

S.F. Nizamova

S. AYNĪ'S LESSONS IN KEEPING CLEAN OF TAJIK LANGUAGE

Nizomova Sano Fakhrievna - candidate of philological sciences, associate professor of Tajik language department of "State Medical University" after named Abuali ibn Sino Tel. 935154029.

Aim of study: The famous Tajik writer of the beginning and the first half of the 20th century is Sadriiddin Aini, who serves as a link between two periods of development of the Tajik language. In his works, the elements of the living language, the classical pre-revolutionary Tajik language and the elements of the new era of the history of the political and social life of the Tajik people - the Soviet era - have come together.

Research materials and methods: The material of our research consists of public and journalistic articles of the writer and studies devoted to scientific, journalistic and artistic works of scientists and researchers. The article uses common research methods of linguistic science - analysis, comparison, comparative-historical method.

Research results and their review: From the review of public and journalistic works and articles of the writer and researches devoted to scientific, journalistic and artistic works of scientists and researchers, it became clear that Sadriiddin Aini, as the adopted child of the Tajik people and the protector of the Tajik nation, made a unique contribution to the preservation of the vocabulary of the Tajik language. Master Ayni's contribution to the formation of the Tajik language and the stability of this nation is great.

Conclusion: In the history of the Tajik literary language, the share of teachers of speech is very large. Sadriiddin Aini was constantly fighting with the enemies of the literary language and the Tajik nation. In most of his articles and writings, he expressed his thoughts for the stability and purity of the Tajik literary language and tried to fight with the haters of this nation. He fought against the injustices of the Tajik literary language with his articles and irrefutable words.

Key words: analyses, comparative, Tajik nation, classic literature, literary language, researchers, native language, original words, colloquial language,

Муҳимият. Президенти кишвар, Пешвои миллат, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон хизмати нотақрори устод Айниро дуруст баҳо дода чунин навиштааст: "Барҳақ, устод Айнӣ дар тафаккури адабиву фарҳангии халқи тоҷик инқилоб ба вуҷуд оварда, онро ба шоҳроҳи нав ворид кардааст. Махсусан, муборизаҳои ӯро дар мавриди тоза нигоҳ доштани забони адабӣ ва меъёрии забони тоҷикӣ ва оммафаҳму раван сохтани он зикр кардан зарур аст" [21. 03. 2018].

Айнӣ дар таърихи тараққиёти забони адабии тоҷик ҳамчун олим ва устои забардасти сухани бадеӣ роли ниҳоят бузург бозидааст. Забони адабии ҳозираи тоҷикро бе номи устод Айнӣ тасаввур кардан мумкин нест. С. Айнӣ аввалин касест, ки қонунҳои тараққиёти забон-

ро дарк намуда, барои сода, тоза нигоҳ доштани забони адабӣ муборизаи ҷиддӣ бурдааст. Дар ҳақиқат ҳам, ҳар гуна фикри мураккаб ҳар чӣ қадар бо калимаҳои одии ҳамафаҳм, бо тарзи калимабандӣ ва услуби раван ифода шуда бошад, ҳамон қадар фаҳмотар, ҳамон қадар мавзун ва зебо мебарояд. Нависанда сарчашмаи тараққиёти забони ҳозираи дуруст дарк карда буд. Муҳаққиқ Н. Беҳбудӣ таъкид намудааст, ки дар инқишофи таркиби луғавии забони тоҷикӣ устод Айнӣ ба ду сарчашма таъяс менамуд: "Асоси забони адабӣ- забони осори адабиёти классикӣ ва забони халқии гуфтугӯӣ. Агар мо ба забони осори адабӣ, публицистӣ ва илмӣ ӯ, ки қариб дар зарфи ним аср тақомул ёфтааст, назар афганем, авшан мебинем, ки асоси забони нависандаро

хамин ду сарчашма ташкил додааст [Бехбудӣ, 223].

Садриддин Айнӣ мактаби бузурги забони-шиносиро ташкил намудааст, ки дар тӯли беш аз сад сол барои тоза нигоҳ доштани асолати забони тоҷикӣ хизмат мекунад.

С. Айнӣ забони модарии худро ба дараҷаи олий медонист, вай ҳам забони зиндаи халқро ҳам забони адабии давраи гузаштaro ба дараҷае нағз медонист, ки забондонии ӯ ба талаботи нависандагӣ пурра ҷавоб дода метавонист. Устод баробари хуб донишмандии забони миллии тоҷик, забонро ҳамчун воситаи бадеӣ дар асарҳои гуногунаш чунон устодона ба кор мебард, ки забони адабии тоҷик таҷассуми мукаммали худро пайдо мекард.

Устод Айнӣ дар заминаи қонуну қоидаҳои забони зиндаи халқ ва забони давраи гузашта калимаҳои нав, шаклҳои нав ихтироъ менамуд, ки онҳо забонро боз ҳам бойтар ва зеботар мекард. Масалан, бо пайвастании ду калимаи мустақил калимаҳои зиёде ба вуҷуд оварда шудааст: хушҷавлон, хушгӯшт, хуштамоқ, пурхумор (чашмони сиёҳи пурхумор), пурхайрат, пурзӯр, пурқимат, пурчин (пешонии пурчин), пурқувват, пурғайрат, пурзинат, пурнеъмат ва монанди инҳо.

Мактаби бузурги забондониву забон-омӯзии Садриддин Айнӣ аз забони гуфтугӯӣ ва забони адабиёти классикии тоҷик маншаъ гирифтааст.

Устод Садриддин Айнӣ ғамхори миллат ва забони модарӣ буда, барои тозаву покиза нигоҳ доштани забон доимо дар мубориза буд. Ӯ дар тамоми нигоштаҳоиаш осори насри бадеӣ, публицистӣ, назм, мақолаҳои оммавӣ ва сиёсиаш кӯшиш менамуд, ки он калимаву ибораҳоро мавриди истифода қарор диҳад, ки ба меъёри забони адабӣ мувофиқ бошанд. Ҳар як калимаву ибораро мавридсанҷона истифода менамуд. инчунин дар ҳошияи осори нависандагони муосир, асарҳои тарҷумавӣ фикру андешаҳои ӯро ибраз менамуд.

Садриддин Айнӣ дар аввалин мақолаҳо хеш, ки дар бораи забони тоҷикӣ дар солҳои 1924-1926 таълиф шуда буданд, ба хусусиятҳои лексикӣ ва грамматикӣ забони китобҳо диққат дода, ҳамчун муҳаррир таҳрир мекард.

Ӯ сода кардани забонро саҳл намедонист ва онро аз забони кӯчаю бозор фарқ мекард. Услуби забони китобҳои тоҷикӣ барои мактабиён Айниро ноором мекард ва нависанда дар мақолаи “Дар бораи китобҳои мактабии тоҷикон” онро “масъалаи то ҳол ҳал нашуда”-гуфта буд. Дар солҳои 20-ум китобҳои дарсӣ барои меҳнаткашон чоп карда мешуданд, ки ба забону услуби онҳо диққат дода намешуд, зеро ин китобҳо барои камсаводон ва бесаводон навишта шуда буд.

Садриддин Айнӣ умумифаҳмӣ ва ҳамафаҳмӣ забони китобҳои тоҷикиро ба назар гирифта, аз муттасадӣ он талаб мекард, ки забони ин китобҳо фаҳмо, сода, дастрас, аз тақаллуфи эронӣ холи, бо луғати арабии душворфаҳм омезиш наёфта бошад, яъне ба сарфу наҳви забони тоҷикӣ мувофиқ бошад.

Забоншинос С. Ҳалимов чунин менависад: “Забони адабӣ-китобии пештара боз ҳам аҳамияти дигар ҳам дошт. Вай сарчашмаи бойи сухан ва ибораҳои суфта буд, ки забонамон дар давоми инкишофи таърихӣ худ гирд оварда буд. Айнӣ, ки роҳи инкишофи забони миллии тоҷикро мефаҳмид, изҳор мекард, ки аз маданияти нутқа, ки аҳли адаби тоҷик ва намоёндагони пешқадами он офаридааст, даст кашидан мумкин нест. Ҳисси мероси таърихӣ забон ӯро водор кард, ки барои забони адабии имрӯза танҳо забони зиндаи гуфтугӯӣ кифоят намекунад, балки ба андозаи лозим ва зарурӣ ҳамаи мероси маданияти забони тоҷикиро ба ҳисоб бояд гирифт. Ин сарчашма ва забони халқро Айнӣ барои инкишофи забони адабӣ лозим ва зарур донист” [Ҳалимов, 4, 7].

Айнӣ забони осори классиконро хуб медонист ва баҳои баланд дода буд ва истифодаи онҳоро барои ташаккул ва инкишофи забони адабӣ зарур ва роиҷ мешуморид. Ӯ дуруст қайд карда буд, ки адабиёти советӣ дар асоси забони осори классикӣ ва меъёри забони адабӣ офарида мешавад, на бо ягон шева, лаҳҷаи дигар. Мо бояд онро қабул кунем, чунки он забони образнок ва суфта буда, ҳанӯз онро қабул мекунад. Ҷиҳати дигари ҷолибии забони осори классикӣ дар он меодид, ки дар он калима ва ибораҳои обдору таъсирбахш хеле зиёд аст ва онҳо метавонанд забони адабиёро

бой кунанд. Инчунин як роҳи тоза ва суфта намудани забони адабии тоҷикро нависанда дар он медид, ки калимаҳои арабии номафҳум, ибораҳо ва ҷумлаҳои ғайри тоҷикиро бояд аз забон хориҷ намуд ва забони адабро ба забони халқ наздик намуд. Барои инкишоф ва тақомули забони адабӣ аз ҳазинаи забони халқ он дурдонаҳоеро интихоб намуд, ки нодиру зебоанд. Барои инкишофи таркиби луғавии забон бояд калимасозии забонро инкишоф додан лозим. Ин андешаи нависанда басо бомаврид ва ҷоннок буд.

Вай дар мақолаи «Ҷавоби ман»-и худ ба Мунзим камбудии асосии забони адабиёти куҳнаро ошкор сохта навишта буд, ки адабиёти куҳна зиндагӣ, маишат, кори мардуми меҳнатӣ, аз он ҷумла деҳқононро, бевосита тасвир накардааст. Аз ин рӯ калима, ибораҳои ифодакунандаи ҳаёти мардуми меҳнатӣ акс наёфтааст, бинобар ин боигарии лексии адабиёти куҳна барои тасвири зиндагии деҳқонон, умуман меҳнаткашон кифоя намекунад.

Айнӣ дуруст дарк карда буд, ки забони тоҷикӣ ҳанӯз тафтиш ва тадқиқ нашудааст ва бисёр калимаҳои аслии тоҷикӣ ба адабиёт роҳ наёфтаанд, ҳоло ба ҷойи онҳо калимаҳои душворфаҳми китобӣ ва ё бегона ба кор бурда мешавад, бо омӯхтани забони халқ бисёр аз ин вожаҳо ро бо калимаҳои аслан тоҷикии зинда иваз намудан мумкин аст: «Азбаски забони оммаи тоҷик ҳанӯз дуруст тафтиш нашудааст ва нависандагони мо дар деҳаҳо ва кӯҳсорҳо кам гаштаанд, ба кор фармудани баъзе таъбиrotи душвор, ки аз китобҳо ёд гирифтаанд ва баъзе калимаҳо, ки аз ҳамсоягон ба мо гузаштааст, маҷбур мешаванд. Ин душвориҳо, ба андозае ки нависандагони мо ба авом наздик мешаванд, бартараф хоҳад шуд». Дар давоми солҳо ин масъала ҳалли ҳудро ёфт.

Аз гуфтаҳои боло маълум мешавад, ки Айнӣ доираи бойигарии лексии забони адабии ҳозираи тоҷикро хеле хуб тасаввур мекард ва он хоҳу ноҳақ бойигарии лексии адабиёти классикӣ ва забони зиндари дарбар мегирад.

Аз ин рӯ вай дар мақола, мактуб, қайд ва нутқояш ба хоҳири аҳли илму адаби тоҷик мерасонд, ки онҳо маводҳои забони модаринашонро омӯзанд ва маҳдуд намонанд. Бо

боварӣ изҳор мекард, ки бо зиёдтар омӯхтани забони адабиёти классикӣ ва зиндаи тоҷик ин камбудӣҳо барҳам меҳӯранд.

“Устод Айниро ҳамчун донишманди таърихи инкишофи забони адабии тоҷик, забони ҳозираи адабӣ ва забони зиндаи тоҷик ва ҳамчун нависандаи лозим омад, ки мавҷудияти забони адабии тоҷик ва роҳҳои инкишофи онро нишон диҳад ва бар зидди ақида ва ҷараёнҳои зарарнок ва муҳолифи забони тоҷик мубориза барад”- қайд намудааст С. Ҳалимов.

Садриддин Айнӣ хуб медонист, ки забони зиндаи халқ кони дурдонаҳои камёб ва олии суҳананд. Аммо интихоби он маҳорати забондониро тақозо мекунад. Дар ин маврид Бехбудӣ чунин менависад: *Забони зиндаи халқ – забони умумихалқии тоҷик, дар ҳақиқат, аз ҷиҳати сохти морфологӣ, захираи луғавӣ, воситаҳои синтаксисӣ ва услубӣ хеле пурсарват аст. Дар давраи кунунии тарқиёт ва инкишофи забони адабии тоҷик унсурҳои зиёди забони зиндаи халқ ва лаҳҷаҳо чун материали забони адабӣ ҳам ҷиҳати манфӣ доранд ва ҳам мусбат. Фарқ карда тавонистани ҷиҳати мусбат ва манфии забони гуфтугӯии халқ ниҳоят мушкил аст ва барои ҳамин таъби баланди забондонӣ лозим буд [Бехбудӣ, 39].*

Муҳаққиқи забони осори Садриддин Айнӣ С. Ҳалимов дар рисолаи илмӣаш хидмати ин нобиғаи нотақрорро дар инкишоф ва тоза нигоҳ доштани забони адабии тоҷик нишон дода, ақидаҳои назариявии Айниро барои ба вучуд овардани забони адабии миллии тоҷик дар асоси забони адабӣ ва забони зиндаи халқ ва нишон додани роҳҳои инкишофи забонамон ба эътибор гирифта, ба чунин принципҳо чудо намудааст:

1. Принципи иваз намудани калима ва ибораҳои нодаркори бегона (пеш аз ҳама арабӣ) бо калимаҳои сода ва ҳамафаҳми тоҷикӣ.

2. Дар навиштаҳо даст кашидан аз тақаллуфоти эронӣ ва забони матбуоти Эрон.

3. Принципи истифода намудани калима, ибора ва унсурҳои морфологии забони адабӣ-китобӣ.

4. Принципи ассимилятсияи морфологӣ, семантикӣ ва омехтани шаклҳои забони адабӣ бо забони содаи халқ.

5. Принципи ба таври тоҷики бастанӣ ҷумлаҳо, дар заминӣ таҳрири риоя намудани рӯҳи забони тоҷикӣ ва вайрон намудани категорияҳои услубии анъанавии забони адабии китобӣ.

6. Роҳи «тозақунӣ» ва интиҳоби унсурҳои лексикӣ ва грамматикӣ забони содаи халқ.

7. Роҳ ва тарзи адабисозии фонетикӣ, морфологӣ ва семантикӣ лексикаи забони халқ.

8. Иқтибоси калима ва истилоҳҳои лозимӣ аз забонҳои дигар [Ҳалимов 82-83].

Чӣ тавре ки дида мешавад, Айнӣ на танҳо ҳамчун иишондиҳандаи роҳҳои инкишофи забони тоҷикӣ баромад мекунад, балки боз, азбаски як қисми ақидаҳои ӯ характери мубоҳисавӣ доштанд, дар амалияи нависандагии ӯ аҳамияти амалӣ пайдо карда, аз тарафи худӣ ӯ ҳал карда шуданд.

Садриддин Айнӣ ҳангоми навиштан ва таҳрири маводи навиштаи дигарон барои тоза нигоҳ доштани рӯҳи забони адабии тоҷик калима ва ибораҳои нофаҳмои бегона бояд бо калима ва ибораҳои аслии содаи забони тоҷикӣ иваз карда шаванд ва дар ҷумлабандӣ риоя намудани рӯҳи забони тоҷикӣ, аз як тараф, аз тарафи дигар, тамоман эътироф намудани забони содаи қор кардашудаи халқ дар асоси ба ҳисоб гирифта шудани имкониятҳои истифода намудани унсурҳои барҷаста ва солими лексикӣ ва грамматикӣ забони адабӣ-китобӣ ва риоя намудани меъёрҳои имлоии он мебошад.

Устод Айнӣ ба забони тоҷикӣ эътироми бузург доштанд ва боигарии таркиби луғавии он, инчунин дар истеъмоли луғатҳои алоҳидаи он муносибати дилсӯзона дошт ва ба дигарон низ тавсия меод, ки ҳангоми навиштан ба маънии вохидҳои луғавӣ, мавқеи қорбурди он эътибор диҳанд.

Садриддин Айнӣ аз имконоти калимасозӣ дар интиҳоби калима ғоида мебард, вожаҳои нав меофарид. Ҷунончи, пешвандгунаи хуш- дар осори нависанда серистеъмол буда, дар ин қолаб аз ҳиссаҳои

нутқ исм бештар истифода мегардад: **хуш+таъм, хуш+ҷавлон, хуш+толеъ, хуш+парвоз, хуш+забон, хуш+муомила, хуш+савод, хуш+ҳаво, хуш+либос, хуш+ған, хуш+тамъ, хуш+зеҳн** ва ғ. истифода гардидаанд, ки баъзеи ин калимаҳо дар ин қолаб дар забони адабии ҳозираи тоҷикӣ қор фармуда намешаванд. Калимаҳои **хуш+ҷавлон, хуш+зеҳн, хуш+савод** қор фармуда шудааст. Вожаи **хушзеҳн**-бозақоват, боақлу хуш, тезфаҳм [ҶЗТ.ҷ. 2. 1969: 513] буда, аммо вожаи **хушсавод** дар луғатномаҳо зикр наёфтааст, он ба маънои шахси босавод, саводнок истифода гардидааст. Калимаи **хушҷавлон** дар луғатномаҳо зикр нагардидааст, калимаи **ҷавлон** ба маънои *рафтори хиромон, озодона ба ҳар тараф ҳаракат кардан, хиромон рафтан, ҷилвақунон рафтан* [ҶЗТ. Ҷ. 2. 2008: 764] шарҳ ёфтааст. Нависанда бо калимаи **хушҷавлон** равиши ҷашмаро шоирона тасвир намудааст: *...ҳамон дар ин роҳи зеризаминии худ чанд ҷашмаи дигарро ба худ ҳамроҳ кардааст, ки аз аввала пурзӯртар ва хушҷавлонтар шуда мебарояд* (Дох., 5). Вожаи **хушибора** ба маънои ҷаззобу муассир навиштани фикр омадааст; калимаи **хушпарвоз** ба маънои маҷозии *зебо парвоз кардан* омадааст: **Хатро ҷунон дилҷасп ва хушибора нависед, ки хонандаи он хат ба шавқ ояд** (Ғул., 51). **Чоят бисёр хуштаъм шуда будааст, — ғӯён ҷойи дар пешаш бударо нӯшид** (Ғул., 111). *Дар ин мунозираҳо на танҳо ҳамон 5 протсент хушзеҳнон, балки ҳамаи шогирдон иштирок мекарданд* (Ёд., 234). Ёдгор афсӯс меҳӯрд, ки ҳамин замон ин мурғи **хушпарвоз** бе болу пар монда ба замин хоҳад афтод (Дох., 225). *...ин китобчае буд, ки яке аз шоирони бекормондаи хушҳавсалаи Ҳиндустон бо усули «байтбарак» барои ҳар ҳарфи алифбои араб як газал гуфта вайро тартиб додааст* (Ёд., 248). *Духтарак ҳам ба ин ҷавони хушзабони меҳрубони хушмуомила муҳаббати покдилона монда, аз вай ҷудо шудан ва як нафас бе ӯ монданро намехостааст* (Ёд., 93). *Падарам мегуфт, ки «падари Ҳабиба имоми деҳаи худ буда, аз хушсаводтарин имомҳои он даври пеш аст* (Ёд., 110).

Садриддин Айни аз имконоти луғавию калимасозии забони тоҷикӣ басо бомаврид истифода намудааст. Калимаи **мусибатнома** хоси услуби нависанда буда, барои ифода кардани дарду алами персонаж истифода гардидааст. Калимаи **мусибатнома** аз исми арабии **мусибат** – **алам, сахтӣ, азо, мотам, азоби рӯҳӣ** [ФЗТ, Ҷ.1.1969: 752] ва исми **нома** бунёд ёфтааст ва имрӯз дар истеъмол нест: – *Баъд аз оши соли модарам падарам зани дигар гирифт, – гӯён духтари аламдида мусибатномаи худро давом дод* (Ёд., 424).

Дар таърихи забони адабии тоҷик ҳиссаи устодони сухан ниҳоят калон аст. Садриддин Айни бо душманони забони адабӣ, миллати тоҷик доимо дар мубориза буд. Дар аксари мақолаву нигоштаҳояш барои пойдорӣ ва тозагии забони адабии тоҷик ибрози андеша намуда, бо бадбинони ин миллат дар талош буд. Бо ноадолатиҳое, ки доир ба забони адабии тоҷик мешуд, бо мақолаҳо, суханони раднопазираш мубориза мебард, исбот мекард.

Хулоса. Садриддин Айни мактаби бузургро ташкил кард, ки дар он хунари забондонӣ омӯхта мешуд. Айни дилсӯзу ғамхори забони адабии тоҷикӣ буд ва ҳар навиштае ба дасташ мерасид, онро бодиккат хонда, камбудихояшро бо таҳрирҳояш дар ҳошияи он сабт мекард. Ин сабақи устодро шогирдонаш, нависандагон ва тарҷумонҳо мегирифтанд ва аз рӯи он амал мекарданд.

Садриддин Айни дар интиҳоби калима, маъноии луғавии он, мавқеи истеъмол, худдорӣ аз иқтибосоти арабӣ нозукбин буд ва инро аз тамоми нависандагон, тарҷумонҳо ва қаламкашон талаб менамуд.

АДАБИЁТ:

1. Беҳбудӣ Н. Мулоҳизаҳо оид ба забони осори Рӯдакӣ. Баъзе масъалаҳои забоншино-

сии тоҷикӣ./ Беҳбудӣ Н. -Душанбе, Нашриёти академияи фанҳои РСС Тоҷикистон. Душанбе. -1964. С. 116-137.

2. Ваҳҳобов Т. Устод Айни ва лексикографияи тоҷик / Ваҳҳобов Т. // Ҳақиқат зодаи баҳс аст. –Хучанд: Хуросон, 2010. –С. 198.

3. Грамматикаи забони адабии ҳозираи тоҷик. -Душанбе: Дониш, 1985.-қисми I: Фонетика, Морфология. -356 с.

4. Камолиддинов Б. Сухан аз баҳри дигарон гӯянд (Нуксонҳои забони аҳли матбуоти тоҷик). / Камолиддинов Б. -Душанбе: Нашриёти “Дунёи дониш”, 2015. -400с.

5. Маъсумӣ Н. Очеркҳо оид ба инкишофи забони адабии тоҷик./ Маъсумӣ Н. -Сталинобод, 1959. -294 с.

6. Тарҷума ва балогати сухан. Ҷ. 2.. Душанбе, “Деваштич”. 2005. 192с.

7. Устод Садриддин Айни ва асолати забони тоҷикӣ (маводи конференсияи илмию амалӣ бахшида ба ёдбуди устод Айни. Барориши 5.) -Душанбе, 2011. 177 с.

8. Устод Айни ва асолати забон (маводи конференсияи илмию амалӣ бахшида ба ёдбуди устод Айни. Барориши 7.) -Душанбе, 2013. 196 с.

9. Фарҳанги тафсирии забони тоҷикӣ. -Душанбе, 2008.Ҷ.2 . 944с.

10. Фарҳанги тоҷикӣ ба русӣ. (Зери таҳрири Д.Саймиддинов, С.Д.Холматова). -Душанбе, 2006. - 813с.

11. Ҳалимов С. Садриддин Айни ва баъзе масъалаҳои инкишофи забони адабии тоҷик./ Ҳалимов С. -Душанбе: “Ирфон”. 1974. -111с.

12. Қашнномаи С. Айни. Ҷузъи III. -Душанбе: “Дониш”, 1966. -175с.

13. Қашнномаи С. Айни. Ҷузъи VII. -Душанбе: “Дониш”, 1991. -296 с.

14. Қашнномаи С. Айни. Ҷузъи IX. -Душанбе: “Дониш”, 2002. -247с.

А.А. Нодиров

ИСТИҚЛОЛ ВА РУШДИ ЗАБОНИ МИЛЛӢ

MTF “Донишқадаи тиббӣ-иҷтимоии Тоҷикистон”

Нодиров Аҳрор Асрорович - ассистенти кафедраи забонҳои MTF “Донишқадаи тиббӣ-иҷтимоии Тоҷикистон”. тел: (+992)889 90 00 60

Мақсади омӯзиш. Баланд бардоштани нақши забони давлатӣ дар даври Истиқлоли давлатӣ.

Мавод ва усулҳои таҳқиқот. Дар рафти таҳқиқот аз мавод ва настриҳои давлатӣ ва инчунин аз адабиётҳои дар тӯли 30 соли Истиқлолият бо забони ноби тоҷикӣ настришуда, мавриди таҳқиқ қарор дода шуд. Дар фишурда аз усулҳои таҳқиқи илми забоншиносӣ-таҳлил ва муқоиса истифода карда шудааст.

Натиҷаи таҳқиқот ва муқоисаи онҳо. Забон таҳкурсии аст, ки бинои ахлоқ, фарҳанг ва ҷаҳонбинии миллат дар асоси он эъмор мегардад. Аз ин рӯ, забони тоҷикӣ ҷавҳари хувият ва тафаккури милли тоҷикон маҳсуб ёфта, танҳо тавассути забон мо метавонем хотираи таърихӣ мардумро ҳифз намоем ва ҳамбастагии худро бо мероси ҳазорсолаи маънавии миллати худ эҳсос кунем.

Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон аз рӯзи аввали қадам ниҳодан ба арсаи сиёсии Тоҷикистон ба ҳифз ва гиромидошти забони тоҷикӣ афзалияти стратегӣ доданд ва қайд карда буданд, ки “Забони мо бо Истиқлоли ватани мо пайванди ногуастани дорад. Яъне, вақте ки ватани мо озод ва мустақил будааст, забони мо ҳам шукуфо ва истиқлол доштааст ва баръакс. Гузашта аз ин, аз ҳамон ибтидои пайдоиш забон яке аз авомил ва ангеҳои асосии ҷунбишҳои истиқлолхоҳӣ ва ватанпарастӣ буд. Барои ниёгони мо мафҳуми Ватан ва забон ҳамеша ҳаммаъно будааст. Таърихи давлатдорӣ ориёӣ нишон медиҳад, ки давлатҳои бостонии мо ҳамеша кӯшиш ва ҷаҳду ҷадал мекарданд, ки барои устувор сохтани пояҳои давлатдорӣ ва ба вучуд овардану мустақкам намудани давлатдорӣ миллий ва ваҳдати ягонагӣ аз унсури забонӣ истифода бурда, барои рушду тараққӣ

ва густариши забони модарии хеш тадбирҳои мушаххас андешанд [2]. Агар ба даврони дури таърихи забони худ назар кунем, мебинем, ки гузаштагони мо барои равангу эътибор ва инкишофи забони худ чӣ фидокорӣ ва чӣ кӯшишҳое ба харҷ доданд, то забони модарии хешро ба пояи забони расмӣ давлатӣ бароварданд”.

Бо ибтиқори Пешвои миллат, забони тоҷикӣ дар замони соҳибистиқлолии Ҷумҳурии Тоҷикистон чун забони расмӣ кишвар эътироф гардид ва давлат ба он сарпаноҳи сиёсӣ дод. Дар ин самт, роҳбарияти Тоҷикистон нахуст ҷанбаҳои ҳуқуқиро муҳайё сохта, забони тоҷикиро дар Конститутсияи кишвар забони давлатӣ эълон намуд ва барои дар амал татбиқ намудани он Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи забони давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон”-ро қабул кард. Қабули санадҳои ҳуқуқӣ оид ба забони тоҷикӣ дар даври Истиқлоли давлатӣ ба густариши бесобиқаи забони тоҷикӣ замина фароҳам оварда, нақшу мақом ва манзалати онро ба ҳайси забони давлатии сарзамини соҳибистиқлоли Тоҷикистон мустақкам намуд, ки ин падида натиҷаи сиёсати бунёдкорона ва кӯшишҳои пайвастаи Асосгузори сулҳу ваҳдати миллий - Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон аст [1].

Маҳз бо ташаббуси муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар даври истиқлолияти давлатӣ забони тоҷикӣ ба арсаи байналмилалӣ баромада, имрӯз аз баландтарин минбарҳои сатҳи ҷаҳонӣ, аз ҷумла Созмони Милали Муттаҳид садо медиҳад, ки боиси ифтихори ҳар як ватандорӣ асил мебошад.

Дар даври Истиқлол бо ибтиқори Пешвои миллат забони тоҷикӣ ба феҳристи забони давлатҳои мустақили ҷаҳон дохил шуда,

барои шинохти миллати таърихӣ заминаҳои сиёсӣ фароҳам омад ва дар ориёшиносӣ ва ӓ эроншиносии муосир шохаи сифатан нави тоҷикшиносӣ ҷойи расмӣ ва мустақиле барои худ пайдо намуд [3].

Пешвои миллат дар давраи истиқлолият ҷиҳати табиғу ташвиқи забони тоҷикӣ корҳои назаррасро ба анҷом расонида, ин равандро беш аз пеш густариш дода истодаанд. Аз ҷумла, ҳамасола нашри осори адибони барҷастаи классикӣ ва муосирро ба роҳ монда, дастраси ҳамватанон гаштаанд.

Муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон таъкид мекунанд, ки “бо ин забон на танҳо адабиёти оламшумули беш аз ҳазорсола офарида шудааст, балки аз ҷониби донишмандони бузурги мо асарҳои пунарзиш дар самтҳои мухталифи илмӣ таълиф ӓфтаанд, ки ба пешрафти минбаъдаи илмҳои табииву дақиқ дар ҷаҳон мусоидат намудаанд. Ба ибораи дигар, забони тоҷикӣ аз даврони қадим на танҳо забони фарҳангу адаб, балки забони илм, аз ҷумла илмҳои дақику табиӣ низ ба шумор мерафту меравад. Бори дигар хотирнишон менамоем, ки забон, миллат ва давлат ҷузъҳои ҷудоинопазири якдигар ба ҳисоб рафта, устувории давлат, бақои умри миллат ва ҳувияти ягонаи милли ба василаи забон таъмин мегардад. Ҳастии забон гарави ҳастии миллат, худшиносиву худогоҳии милли, замонаи бақои фарҳангу тамаддуни он мебошад, зеро қулли ганҷинаи илмиву адабӣ ва фарҳангии миллат, пеш аз ҳама, ба василаи забон ҳифз мегардад”.

Дар таҳқиқи худ сари як калимае, ки имрӯз мо онро дидаву дониста ҳамо истифода менамоем ва он бевосита ба мавзӯи баромади банда дахл дорад, ибрози андеша намоям, ки хушбахтона имрӯз дар саҳифаҳои шабақаҳои маҷозӣ низ аллакай мавриди назари мардум гаштааст.

«Истиқлол» (استقلال) (исм, ҷинси мардона) калимаи арабӣ буда, решаи асосии он феъли замони гузаштаи шумораи танҳои ҷинси мардонаи «قَلَّ» (қалла, ташдид дорад) аст.

Вожаи “истиқлол”, ки аз ҷумлаи калимаҳои иқтибосии забони тоҷикӣ ба ҳисоб меравад, ба маъноҳои зерин меояд: озодӣ, новобастагӣ, мухторӣ, соҳибистиқлолӣ, истиқлол.

Калимаи “истиқлолӣ” (сифат) маъноҳои зеро дорад: 1) марбут (вобаста) ба истиқлол; 2) муборизи роҳи озодӣ.

Калимаи “истиқлолият” танҳо як маъно дорад: “худмухтор” (автономия).

Дар луғатҳои муътабари форсии тоҷикӣ ба мисли “Ғиёсу-л-луғот”, “Бурҳони қотеъ”, “Луғатномаи Деҳхудо” “Фарҳанги Онандроҷ”, “Фарҳанги Нафисӣ” ва “Фарҳанги забони тоҷикӣ” ба ин тарафи масъала таваҷҷуҳ на шудааст.

Чунон ки дидем, гунаи “истиқлолият”, ки ба вазифаи сифат омада, маънои “худмухторӣ”-ро ифода месозад ва нохудоғоҳ дар забони имрӯзаи адабии тоҷикӣ ҷои вожаи “истиқлол”-ро гирифта, ба ҳамо ом табдил ӓфтааст. Корбурди он ба маънои “озодӣ”, “мухторӣ”, “соҳибистиқлолӣ” ва “истиқлол” ғалат мебошад. Дар ин сурат салоҳ будӣ вожаи “мустақил” (гунаи занонаи он “мустақилият”), ки маънои “соҳибхитиёршуда”-ро дорад, исми фойил ва муштак аз феъли боло мебошад, мавриди корбасти қарор дода шавад.

Хулоса. Бар ин мабнӣ, корбасти гунаи “истиқлолият” дар забони адабии тоҷикӣ иштибоҳ буда, истифодаи гунаи “истиқлол” дурусту саҳеҳ аст. Мо бояд дар навишт ва гуфтори худ ба имлои калимаҳои забони тоҷикӣ диққат дода, тарзи дурусти истифодаи онҳоро ба роҳ монем.

Қ.Д. Нуралиева

ҶУМЛАИ МУРАККАБИ ТОБЕЪ ДАР ҲУҶҶАТҲОИ МЕЪЁРИИ СОҲАИ ҲУҚУҚ

Донишгоҳи миллии Тоҷикистон

Нуралиева Дилором - ассистенти кафедраи забони тоҷикӣ ва усули таълими забон ва адабиёти тоҷики ДМТ. тел: 907884217

Мақсади омӯзиш: Ҷумлаи мураккаби тобеъ дар ҳуҷҷатҳои меъёрии соҳаи ҳуқуқ мавқеи вижа дошта, дар мақолаи мазкур бо назардошти вижагӣҳои наҳви он мавриди таҳқиқ қарор гирифтаанд. Муҳаққиқ дар заминаи таҳқиқотҳои анҷомишуда, мавқеи ҷумлаи мураккаби тобеъро дар матнҳои соҳаи ҳуқуқ мавриди таҳқиқ қарор додааст. Баррасии масъалаҳои таҳқиқшаванда дар асоси корҳои илмӣ олимони варзидаи муосири тоҷик М.Норматов, Ш.Рустамов, Пейсиков Л.С. анҷом дода шудааст.

Мавод ва усулҳои таҳқиқот: Мухтасаран собиқаи таҳқиқи ҷумлаи мураккаб дар аввали мақола оварда шуда, ба вижагӣҳо ва тафовути он аз дигар гурӯҳи ҷумлаҳо таваҷҷӯҳ зоҳир шудааст. Дар мақола инчунин бо овардани мисолҳо мавқеи корбурди ҷумлаи мураккаб нишон дода шудаанд.

Натиҷаи омӯзиш ва баррасии онҳо: Ҳангоми баррасии масъалаҳои таҳқиқшаванда муҳаққиқ кӯшидааст, ки беиштар нуқтаи назари муҳаққиқони ватаниро ба ҳисоб гирифта, сипас бо овардани андешаҳои олимони муосири соҳаи забон андешаҳои худро тақвият диҳад.

Дастоварди муаллиф дар ин мақола он аст, ки ӯ бори аввал дар асоси маводи ҳуқуқӣ ҷумлаи мураккабро мавриди таҳқиқ қарор додааст. Дар заминаи маводҳои ҳуқуқӣ ва осори илмӣ забониносонии варзидаи ҳулосаҳои зарурӣ баровардааст.

Ҳулоса: Вижагӣҳои наҳви матнҳои соҳаи ҳуқуқ бо истифодаи ҷумлаи мураккаб баррасӣ гардидаанд. Инчунин дар мақола вижагӣҳои услуби илмӣ ва расмӣ- коргузорӣ ба назар гирифта шудааст. Ҳулосаҳои дақиқи илмӣ бароварда шуда, услуби илмӣ дар баёни масъалаҳои таҳқиқшаванда риоя гардидааст.

Калид вожаҳо: ҷумлаи мураккаб, тафсири Кодекси оилаи ҚТ, тафсири Кодекси гражданин ҚТ, пайвандакҳо, ҳуҷҷатҳои меъёрии ҳуқуқӣ, кодекс, протокол, оила.

Q.D. Nuraliyeva

SUBORDINATE COMPLEX SENTENCE IN LEGAL DOCUMENTS

Tajik National University

Nuralieva Dilorom - assistant of the department of Tajik language and methods of teaching Tajik language and literature of DMT. phone: 907884217

The purpose of the study: the subordinate complex sentence has a special position in the normative documents of the field of law, and in this article, it has been studied taking into account its linguistic features. In the context of the completed research, mechanism has investigated the position of the complex subordinate clause in legal texts.

Materials and methods of research: Briefly, the history of the study of the complex sentence is presented at the beginning of the article, and attention is paid to its features and differences from other groups of sentences. The article also shows examples of the use of complex sentences.

The result of the study and its review: When considering the issues to be emphasized, the author tried to take into account the views of the native researchers, and then to strengthen his opinions by bringing the opinions of modern scientists in the field of language. Review of the researched issues based on the scientific works of modern distinguished Tajik scientists M. Normatov, S. Rustamov, L.S. Peisikov, completed.

The author's achievement in this article is that he has for the first time investigated the complex sentence on the basis of legal material. He made necessary conclusions based on legal materials and scientific works of eminent linguists.

Conclusion: The grammatical features of legal texts are discussed using complex sentences. The article also takes into account the features of the scientific and official style. Accurate scientific conclusions are drawn, and the scientific style is observed in the presentation of the issues under investigation.

Key words: complex sentence, Interpretation of the Family Code of the Republic of Tajikistan, Interpretation of the Civil Code of the Republic of Tajikistan, links, regulatory legal documents, code, protocol, family.

Муҳимият: Ҷумлаи мураккаби тобеъ дар ҳуҷҷатҳои меъёрии ҳуқуқӣ дар муқоиса бо дигар воҳидҳои нахвӣ серистсеъмол аст. Ба андешаи аксар забоншиносон ҷумлаи мураккаби тобеъ дар забони тоҷикӣ аз нигоҳи сохту маъно ва ифодаи муносибатҳои нахвӣ хеле мураккабу печида ба ҳисоб рафта, баҳсҳои илмӣ зиёдеро рӯйи қор овардааст. Азбаски дар маводи таҳқиқи мо истифодаи ин гурӯҳи ҷумлаҳо бо тақозои услуби нигориш фаҳмо ва дақиқ мавриди истифода гардидааст, мо бештар ба паҳлӯҳои ба қори мо дахлдошта таваҷҷӯҳ намудем.

Мақсади омӯзиш: Маълум аст, ки ҷумлаи мураккаби тобеъ бо вижагиҳои худ аз ҷумлаи мураккаби пайваст тафовут дорад. Муҳимтарин тафовути он дар таркиби ҷумлаи мураккаби пайваст баробарҳуқуқ будани ҷумлаҳои сода мебошад, ки ин хусусият дар ҷумлаи мураккаби тобеъ мушоҳида намешавад, яъне ҷумлаҳои таркиби ҷумлаи мураккаби тобеъ яке ба дигаре тобеъ мебошанд.

Мавод ва усулҳои омӯзиш: Дар ин замина дар ҷумлаи мураккаби тобеъ сарҷумла ва ҷумлаи пайрав вучуд дорад. Муайян кардани сарҷумла ва ҷумлаи пайравро муҳаққиқи ҷумлаҳои мураккаби тобеъ Ш. Рустамов чунин тавзеҳ кардааст: «Сарҷумла ва ё ҷумлаи пайрав на аз рӯйи он муайян карда мешавад, ки вай кадом маънро мазмунро ифода мекунад, балки аз рӯйи он таъин карда мешавад, ки

вай ҷумлаи тобеъкунанда аст ё тобеъшаванда» [7]. Аз ин рӯ ҳангоми таснифоти ҷумлаҳои мураккаб масъалаи меҳварӣ ин тобеъкунанда будан ё тобеъшаванда будани ҷумла аст, ки мо ин ҳолро дар ҷумлаҳои мураккаби пайваст намебинем. Ҷумлаи пайрав ҳамеша ба сарҷумла тобеъ буда, вижагии он вобаста ба мавҷудияти сарҷумла зоҳир мегардад. Ин аз муҳимтарин вижагии нахвӣ ҷумлаи мураккаби тобеъ ба ҳисоб меравад. Масъалаи дигаре, ки дар муайян кардани ҷумлаи мураккаби тобеъ асосӣ аст, ин мавҷудияти пайвандакҳо мебошанд: «пайвандакҳо нишонаи асосии гармматикӣ ҷумлаи пайрав ба шумор мераванд» [7].

Натиҷаи омӯзиш ва муҳокимаи онҳо: Дар адабиёти қадимӣ илмӣ ниёғони мо доир ба ҷумлаи мураккаб маълумоти мушаххас мавҷуд нест, аммо баъзе қайду ишораҳо дида мешавад. Усули таснифи ҷумлаи мураккаби тобеъ ва пайваст ба замони шӯравӣ рабт мегирад, ки асосан, таҳти таъсири мактаби забоншиносии рус дар забоншиносии тоҷик роиҷ гардидааст. Таҳқиқи ҷумлаи мураккаби тобеъ, асосан дар тадқиқоти олимони: Д. Тоҷиев, Б. Ниёзмаҳмадов, Х. Ҳусейнов, М. Қосимова, Ш. Рустамов, Б. Камолиддинов, С. Атобуллоев, Ф. Зикриёев, Д. Хоҷаев, М. Норматов, В. Абдулазизов ва ҷанде дигарон баррасӣ ва ҳулосабарорӣ шудааст. Бо вучуди таҳқиқоти зиёд то имрӯз баҳсҳои илмӣ дар забоншиносии тоҷик идома дорад. Дар асо-

си маводи матнҳои ҳуқуқӣ мо бори аввал ба баррасӣ ва ошкор сохтани вижагиҳои нахви чумлаҳои мураккаб иқдом намудем. Ин, албатта, тақозои замон ва илм аст, зеро имрӯз дар муқоиса бо замони шӯравӣ забони илмӣ тоҷикӣ дар соҳаи ҳуқуқ хеле ташаккул ва таҳаввул ёфтааст.

Дар чумлаи мураккаби тобеъ ҳамеша сарчумла эзоҳталаб аст, яъне чумлаи пайрав барои шарҳу эзоҳи сарчумла меояд: Берун аз таърифи ақди никоҳ он муносибатҳое мемонад, ки байни ашхоси ба ақди никоҳ дохилшуда ба вучуд меоянд [1]; Ҳарчанд қонунгузориҳои граждани бевосита танзими ҳуқуқи муносибатҳои ғайриамволиро амалӣ насозад ҳам, роҳу воситаҳои ҳифзи ин навъи муносибатҳоро дар сурати ҳалалдор шуданашон... таъмин менамояд [2];

Дар чумлаҳои фавқузизир, ки аз сарчумла ва чумлаи пайрав иборатанд, ифодаи маъно ва тартиби ҷой гирифтани чумлаҳои таркиби чумлаи мураккаб мувофиқи қонунҳои нахви чумлаи мураккаби тобеъ аст.

Масъалаи дигари хеле муҳим ин аст, ки ҳанӯз чанд чумлаи сода наметавонанд дар ҳамнишинӣ чумлаи мураккаби тобеъро ташкил диҳанд. Вижагии чумлаи мураккаби тобеъ аз он иборат аст, ки ҳатман дар байни чумлаҳои содаи таркиби чумлаи мураккаби тобеъ ҳамбастагӣ мавҷуд аст: «Аз чумлаи сода таркиб ёфтани чумлаи мураккаб маънии онро надорад, ки ҳама гуна чумлаҳои содаи мустақилро бо ҳам омада чумлаи мураккабро сохтан мумкин бошад. Чумлаи содаи таркиби чумлаи мураккаб бо ҳам ягонагии маъно доранд, бо як интонатсияи ягона ифода мегарданд, онҳо аз ҷиҳати маъно яке дигареро ва ё ҳамдигарро эзоҳ медиҳанд ва пурра мекунанд ва дар натиҷа фикри ягонаи нисбатан пурраи ба охираширо ифода мекунанд» [4]. Чунончи: Аз мазмуни қисми 2 моддаи тафсиришаванда бармеояд, ки аъзои ассотсиатсия (иттифок) ўҳдадоранд, аъзоҳаққи молумулкӣ супоранд [2]; Шахси ҳуқуқие, ки аз ҷониби

давлат ё воҳиди марзӣ маъмурӣ таъсис дода шудааст, аз рӯи ўҳдадорӣҳои онҳо масъулият надорад [2]. Дар шаклирии чумлаи мураккаби тобеъ дар ҳуҷҷатҳои меъёрии соҳаи ҳуқуқ аксар пайвандакҳо серистеъмоланд. Қайд кардан бамаврид аст, ки дар ҳуҷҷатҳои меъёрии соҳаи ҳуқуқ пайвандакҳои маъмули забони тоҷикӣ бештар истифода шудаанд.

Хулоса: Аксар донишмандон андеша доранд, ки яке аз василаи асосии ҷудо намудани сарчумла аз чумлаи пайрав пайвандакҳо ба ҳисоб мераванд, «вале пайвандакҳо дар муайян намудани чумлаи пайрав меъёри ягона ба ҳисоб намеравад, чунки дар забони тоҷикӣ пайвандакҳои муштараквазифа кам нестанд, масалан пайвандакҳои «ки» бо ҳама чумлаҳои пайрав омада метавонад». Таҳқиқи чумлаи мураккаби тобеъ дар забоншиносии тоҷик идома дошта, вобаста ба маводи таҳқиқ бояд вижагиҳои он ошкор карда шавад. То ҳол паҳлӯҳои норавшан ва таҳқиқталаби он мавҷуд аст.

АДАБИЁТ:

1. Маҳмудов М., Худоёров Б. Тафсири кодекси оилаи Ҷумҳурии Тоҷикистон. Душанбе «Эр - граф», 2011, 431 саҳ.
2. Маҳмудов М. А., Тағойназаров Ш. Т., Бобочонов И. Ҳ., Бадалов Ш. Тафсири кодекси граждании Ҷумҳурии Тоҷикистон. Душанбе: «Эр- граф», 971 саҳ.
3. Назарзода С. Фарҳанги мухтасари истилоҳоти иҷтимоӣ ва сиёсӣ. Душанбе: Дониш, 2006, 143 саҳ.
4. Норматов М. Забони адабии муосири тоҷик. Синтаксис. Душанбе: Матбуот, 324 саҳ.
5. Оранский И. М. Основы иранского языкознания. Новоиранские языки.- М.: 1982
6. Пейсиков Л. С. Вопросы синтаксиса персидского языка. – М.: 1859.
7. Рустамов Ш. Мушкilotи синтаксис. Душанбе: Маориф, 340 саҳ.

Б.Х. Охунов

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАТИВНЫЕ ТЕХНОЛОГИЙ И ИНТЕРНЕТ - РЕСУРСОВ НА ЗАНЯТИЯХ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

НОУ «Медико-социальный институт Таджикистана»

Охунов Башир Худжакулович - к.п.н., доцент кафедры языков НОУ «Медико-социальный институт Таджикистана», e-mail: bashir_okhunov@mail.ru; тел: (992) 93 510 00 21.

Цель исследования. Выявить эффективность использования информационно- коммуникативные технологий на занятиях английского языка и их влияние на повышение познавательной активности студентов.

Материал и методы исследования. К наиболее часто используемым в учебном процессе средствам информационно- коммуникативные технологий относятся: электронные учебники и пособия, демонстрируемые с помощью компьютера и мультимедийного проектора, электронные энциклопедии и справочники, тренажеры и программы тестирования, образовательные ресурсы интернета, DVD и CD диски с картинками и иллюстрациями, видео и аудиотехника, научно-исследовательские работы и проекты.

Результаты исследования и их обсуждение. Использование информационно- коммуникативные технологий и интернет - ресурсов на занятиях английского языка позволяет нас более полно реализовать целый комплекс методических, дидактических, педагогических и психологических принципов. Применение компьютерных образовательных программ на занятиях английского языка повышает эффективность решения коммуникативных задач, развивает разные виды речевой деятельности учащихся, формирует устойчивую мотивацию иноязычной деятельности учащихся на занятиях. Сочетание информационных технологий с методом проекта позволяет студентам практически применять свои знания, умения и навыки, потому и является одной из форм организации исследовательской и познавательной деятельности, при которой успешно реализуется кооперативная коллективная дея-

тельность, позволяющая повысить мотивацию изучения иностранного языка.

Применение информационно- коммуникативные технологий и интернет-ресурсов на занятиях английского языка даёт возможность достичь стабильных положительных результатов и позволяет нас вести преподавание в разнотуровневых курсах с углубленным изучением английского языка – и достигать хорошего результата.

На наш взгляд, использование информационно- коммуникативные технологий и интернет-ресурсов на занятиях английского языка актуально на сегодняшний день, т.к. преподаватель должен быть интересным для своих студентов, идти в ногу со временем, повышать свое педагогическое мастерство и уровень интеллекта.

Информационно-коммуникативные технологий способствуют усилению учебной мотивации изучения ИЯ и совершенствованию знаний учащихся. информационно- коммуникативные технологий направлено на совершенствование форм и методов процесса обучения. Современный период развития общества характеризует процесс информатизации. Одним из основных направлений процесса информатизации образования является внедрение средств новых информационных технологий в систему образования. В связи с развитием процесса информатизации образования изменяется объем и содержание учебного материала. В настоящее время значительные преобразования в области образования затронули и обучение иностранному языку в ВУЗах. В частности стали внедряться новые информационные технологии, такие использование Интернет-

ресурсов, обучающих компьютерных программ в учебный процесс. Мы живем в век информационной, компьютерной революции, которая началась в середине 80-х годов и до сих пор продолжают наращивать темпы. Компьютеры стремительно вошли в нашу жизнь и в процесс обучения английскому языку. Компьютер в учебном процессе является средством обучения детей, усиливающим и расширяющим возможности их обучающей деятельности. Компьютеры существенно расширяют возможности преподавателей по индивидуализации обучения и активизации познавательной деятельности учащихся в обучении английскому языку, позволяют максимально адаптировать процесс обучения к индивидуальным особенностям учащихся.

Сегодня, умение использовать в своей предметной области средства вычислительной техники и телекоммуникаций следует рассматривать как критерий общей грамотности, сопоставимый на сегодняшний день с традиционной трактовкой данного понятия – как уметь читать, писать и считать.

Использование информационно-компьютерных технологий открывает для нас новые возможности в преподавании иностранного языка, т.к. используя информационно-коммуникативные технологии на занятиях английского языка, мы сталкиваемся с новыми формами и методами преподавания, а также ищем новые подходы и стили к процессу обучения.

И так, назовем наиболее часто используемые элементы информационно-коммуникативных технологий в учебном процессе:

- электронные учебники и пособия, демонстрируемые с помощью компьютера и мультимедийного проекта, интерактивной доски;
- электронные энциклопедии и справочники;
- образовательные ресурсы Интернета;
- DVD и CD диски с картинками и иллюстрациями;
- видео и аудиотехника;
- интерактивные конференции и конкурсы;

- материалы для дистанционного обучения;
- научно-исследовательские работы и проекты;
- дистанционное обучение

Изучение английского языка с использованием информационно-коммуникативных технологий дает возможность принимать участие в тестированиях, в информационно-коммуникативных технологиях, олимпиадах, конкурсах.

Одним из наиболее революционных достижений за последние десятилетия, которое значительно повлияло на образовательный процесс во всем мире, стало создание всемирной компьютерной сети, получившей название Интернет, что буквально означает “международная сеть” (англ. international net). Использование кибернетического пространства (syberspace) в учебных целях является абсолютно новым направлением общей дидактики и частной методики, так как происходящие изменения затрагивают все стороны учебного процесса, начиная от выбора приемов и стиля работы, кончая изменением требований к академическому уровню обучающихся.

На занятиях английского языка с помощью Интернета можно решать целый ряд дидактических задач: формировать навыки и умения чтения, используя материалы глобальной сети; совершенствовать умения письменной речи студентов; пополнять словарный запас учащихся; формировать у студентов устойчивую мотивацию к изучению английского языка, расширять кругозор студентов, налаживать и поддерживать деловые связи и контакты со своими сверстниками в англоязычных странах, участвовать в чатах, видеоконференциях и т.д.

Эти ресурсы могут быть активно использованы на занятии. Однако нельзя забывать о том, что Интернет – лишь вспомогательное техническое средство обучения, и для достижения оптимальных результатов необходимо грамотно интегрировать его использование в процесс занятия.

Несомненно, Интернет может использоваться в качестве эффективного приложения для развития грамматических, лексических

навыков и умений, проверки знаний. Сюда входят всевозможные тренировочные лексические, грамматические, фонетические упражнения, тесты на чтение, грамматику, IQ-тесты и т.д. Преподаватели или сами студенты могут находить такие сайты на WWW.

Большим плюсом использования ресурсов интернета является развитие межкультурной компетенции, т.е., знакомству с различными культурами, определению путей их взаимодействия и взаимопроникновения друг в друга, формированию культурных универсалий, необходимых для достижения взаимопонимания и плодотворного сотрудничества при непосредственном общении.

Выводы: 1. Занятия с использованием информационно - коммуникативных техно-

логий дает возможность проводить занятия с разноуровневыми студентами, давать им задания различной степени сложности, предлагать набор заданий и упражнений соответственно их способностям, обеспечивать 100% участия, сохраняя атмосферу доброжелательности, спокойствия.

2. Необходимо использование электронных ресурсов в своей поурочной деятельности.

3. При правильной организации учебного процесса повышается мотивация самоподготовки студентов и появляется сознательное отношение к учебе.

4. Студентов перестают быть пассивными участниками учебного процесса и становятся его активными участниками.

А.Ш. Шарифова

КОРБУРДИ ҶОНИШИН ВА БАНДАКҶОНИШИНҲО ДАР ТАШАККУЛИ ҶУМЛАИ ПАЙРАВИ ПУРКУНАНДА ДАР ЗАБОНҲОИ ТОҶИКӢ ВА АНГЛИСӢ

МТҒ “Донишгадаи тиббӣ-иҷтимоии Тоҷикистон”

Шарифова Адолатхон Шарифовна – н.и.ф., и.в. мудири кафедраи забонҳои МТҒ “Донишгадаи тиббӣ-иҷтимоии Тоҷикистон” тел: 918-30-57-17

Мақсади омӯзиш: омӯзиши ҷумлаҳои мураккаби тобеъ бо ҷумлаи пайрави пуркунанда ғайр аз воситаҳои асосӣ, дар ташаққули ҷумлаи мураккаб чун воситаҳои ёвар сахми бузург доранд. Дар ҷунин ҷумлаҳои мураккаб тобеияти нахвӣ ҷумлаи пайрави пуркунанда ба сарҷумла дар забонҳои муқоисашаванда қавитар аст.

Мавод ва усулҳои омӯзиш: ҷонишину бандакҷонишинҳо ва ҳиссаҳо чун воситаи ёвари алоқаи нахвӣ ҷумлаи пайрави пуркунанда дар забонҳои англисӣ тоҷикӣ хизмат мекунад, истифода бурда шудаанд.

Натиҷаи омӯзиш ва баррасии он: ҷонишин ва бандакҷонишинҳои шахсӣ-соҳибӣ ҳам дар ташаққули ҷумлаи мураккаби тобеъ бо пайрави пуркунандаи забонҳои муқоисашаванда чун воситаи ёвар нақши му-

айяне дорад. Онҳо ба вазифаи пуркунандаи сарҷумла омада, робитаи шакли маъноии сарҷумлаю ҷумлаи пайравро истехком мебахшанд.

А.К.Арендс ишора карда буд, ки дар алоқаи грамматикӣ ҷузъҳои ҷумлаи мураккаб бо пайрави муайянкунанда ҷонишинҳои шахсӣ, ишоратӣ, бандакҷонишинҳо сахм доранд. «В ...определятельных предложениях, где имеется подлежащее в русском языке» который стало бы в косвенном падеже, там соответственно будут находиться описательные косвенные падежи личных местоимений, *امن، ان، انت، شأ* для неодушевленных в единственном числе ещё и указательное местоимение *یت آ*, имеющего здесь релятивное значение. Вместо их могут быть употреблены также и местоименные суффиксы *امن، وان*. [1].

Сипас муҳаққиқони дигари забони форсӣ ва туркӣ ба ҳамин ақида иктифо намуда, онро густариш додаанд. Аз забоншиносони тоҷик нахуст аз ҳама М.Н.Қосимова ҷонишин ва бандакҷонишинҳоро ба гурӯҳи воситаҳои ёридиҳандаи тобеъкунанда дохил намуда мавриди таҳқиқ қарор додааст. “Ҷонишин ва бандакҷонишинҳоро гурӯҳи воситаҳои ёридиҳандаи тобеъкунанда шуда, барои алоқамандии ҷумлаи пайрави шартӣ бо сарҷумла ва ҷумлаҳои пайрави дигар ёрӣ мерасонанд”[1,3,10].

Ӯ таҳқиқоти хешро идома дода барҳақ таъкид мекунад, ки “дар ҷумлаи пайрав калимаи асосӣ омада, дар таркиби сарҷумла он бо ҷонишин ё бандакҷонишинҳо оварда мешавад, ки дар натиҷа алоқамандии ҷумлаи пайрави шартӣ ва сарҷумла ба вучуд меояд”[10].

С.Атобуллоев бар чунин ақида аст, ки “воситаи дигари алоқаи грамматикӣ байни ҷузъҳои ҷумлаи мураккаби тобеи пайрави мубтадодор ҷонишинҳои шахсӣ, ишоратӣ, нафсӣ, бандакҷонишинҳои соҳибӣ ва калимаҳои мустақилмаъноӣ дигар мебошанд...”[2]. Сипас муҳаққиқ ба вазифаи субъект, объект/пуркунанда/, муайянкунандаи ҷумлаи пайрав омадани ҷонишини нафсии “худ”-ро бо бандакҷонишини соҳибии **ашон** нишон додааст[1].

Қобили қайд аст, ки дар ҷумлаҳои мураккаби тобеъ бо пайрави пуркунанда ҷонишин ва бандакҷонишинҳо ба вазифаи пуркунанда ва бандакҷонишинҳо ба вазифаи пуркунандаи /бавосита, бевосита/-и сарҷумла меоянд:

Ҳар он кас ки шуд комрон дар ҷаҳон,

Парастиш кунандаш кехону меҳон [9];

Ҳар кас аз аҳоли ба муқобили **инҳо** дам занад, аз дами теғ ... мегузаронидаш [6]; **Ҳар касе**, ки ба назди Ҷомӣ меомадаст, шоири бузург бо ӯ менишастааст [5].

Кунун **ҳар ҷӣ** гуфтам, **ҳама** гӯш дор.

Суханҳои хуб андар оғӯш дор [9];

Он кӣ каззоб асту мегӯяд дурӯғ,

Нест ӯро дар вафодорӣ фуруғ [9].

Every worker must understand that the only way to a happy future is through struggle and the struggle is growing harder and harder. **He** stopped speaking and first looked at the people

sitting round **him**. **Everybody** understood what Bauman question is meant. “Are you expecting **any** patient?” he asked. **They** didn’t even speak to each other, **they** didn’t have to be reminded **what** to do? [4].

Хулоса. Мавриди зикр аст, ки дар забонҳои муқоисашаванда ҷумлаи пайрави пуркунанда бо ҷонишинҳо ва бандакҷонишинҳо ҷойгоҳи махсусро доро мебошанд. Хусусан, сарҷумла ва ҷумлаи пайравро бе ҷонишинҳои шахсӣ, соҳибӣ, нафсӣ-таъкидӣ, манфӣ, номуйянӣ тасаввур кардан номумкин аст. Чуноне ки дар боло қайд кардем, хусусиятҳои муқоисашавандаи ҷумлаҳои пайрави пуркунандаи забони тоҷикӣ бо пуркунандаи мураккаби забони англисӣ дар сохтори ҷумласозии забони тоҷикӣ ҳамчун ҷумлаи пайрави пуркунанда мувофиқати сохтори маъноӣ дорад.

АДАБИЁТИ ИСТИФОДАШУДА:

1. Арендс А.К. Краткий синтаксис современного персидского литературного языка./ А.К.Арендс/ –М.,-Л.: Изд-во АН СССР, 1941.- С 95-108.
2. Атобуллоев С. Ҷумлаҳои пайрави мубтадо ва хабар дар забони адабии тоҷик./С.Атобуллоев/ –Душанбе: Дониш, 1957. -193с.
3. Грамматикаи забони тоҷикӣ. Синтаксис . китоби дарси барои мактабҳои олии. Сталинобод,1956. Саҳ . 43-44
4. Каушанская И.В. Грамматика английского языка/И.В.Каушанская/ –Москва. 2001. 342с.
5. Качалова Н.К. Практическая грамматика английского языка./Н.К. Качалова/ Москва.1998.576с.
6. Молчанова Е.К. Основные вопросы синтаксиса среднеперсидского языка: автореф. дис...канд.фил.наук./Е.К.Молчанова/ –М., 1963. -19с.
7. Расторгуева В.С. Очерки по таджикской диалектологии./В.С.Расторгуева/Вып,4.М.,: Изд-во АН СССР, 1952.
8. Расторгуева В.С. Среднеперсидский язык./В.С.Расторгуева/ – М.:Наука, 1966.- С. 133-149.

9. Фирдавсӣ А. Шоҳнома./А.Фирдавсӣ/ Қ.1.378с.

10. Қосимова М.Н. Чумлаи пайрави шартӣ

дар забони адабии тоҷик./М.Н.Қосимова/ – Сталинобод: Нашр. АФ Тоҷикистон, 1961. -77с.

Л.А. Шодиева

ЗАБОН ҲАСТИИ МИЛЛАТ ВА ПОЯИ ДАВЛАТ

Кафедраи “Забонҳо”-и МТҒ “Донишқадаи тиббӣ-иҷтимоии Тоҷикистон”

Шодиева Латофат Абдуллоевна - ассистенти кафедраи “Забонҳо”-и МТҒ “Донишқадаи тиббӣ-иҷтимоии Тоҷикистон”, (+992) 901-30-01-01.

Мақсади таҳқиқот. Таҳлили рафти татбиқи “Қонуни забони давлатӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон”

Мавод ва усулҳои таҳқиқ. Сарчашмаҳои илмӣ таҳқиқоти гузаронидаи моро “Қонуни забони давлатӣ” ва китобҳои дарсии хонандагони макотиби таҳсилоти ҳамагонӣ, фикру андешаҳои омӯзгорон, ташкил медиҳад. Дар мақола аз усули таҳлили муқоисавӣ истифода бурда, натиҷагирӣ карда шуд.

Натиҷаҳои таҳқиқот ва баррасии онҳо. Ҳарчанд аз қабули “Қонуни забони давлатӣ” 13-сол сипарӣ гардида бошад ҳам, то ҳол он дар ҷумҳурии мо татбиқ нагардида истодааст. Ин пеш аз ҳама бо айби соҳибзабонон вобастагӣ дорад, ки нисбати забони худ, яъне ин муқаддасоти кишвар беэҳтиромӣ зоҳир менамоянд.

Ҳулоса. Мо бояд забон, миллат, муҳаббат ва одамгариро дӯстиро дар байни халқамон боз ҳам мустақамтар намоем, то чашми бади душман ба миллату забони тоҷикӣ нарасад. Гуфтаҳои Исмоили Сомониرو шиор намуда, аз миллату забони давлатиамон деворе шавем, ки ягон душман ба мо ва забону ватанамон осеб нарасонад.

Забон калиди дари ганчи соҳибхунараст. Чунки мо ба воситаи забон дӯстон пайдо намуда бо якдигар роз мегӯем, суҳбат мекунему даме аз камиву ғам оӣ мешавем. Дар ҳақиқат забон ҳастии миллат, пояи давлат, шинохти халқ ва пос доштани абёти гузаштагонамон мебошад. Забон аз давраҳои пеш ба насли имрӯза мерос мондааст ва мо мебояд ин за-

бони гузаштагони худ, яъне ниёгонамонро пос дорему ба наслҳои оянда ҳамчун мероси гаронбаҳо аз одам то ба ҳотам аз ҳотам то ба ин дам ва оянда густаришу такмил диҳем. Гуфтаанд ки агар аз падару модар ба фарзанд сарвати онҳо мерос аст, ба ақидаи ҳуди банд мероси гаронарзише, ки ба ҳар як фарди тоҷик аз волидони хеш ба мерос мемонад, ин забони шевоӣ мебошад. Аввалин сухан, қаломе, ки мо меомӯзем ин аз падару модар ва хонавода ба вучуд меояд. Агар оила ба фарзандон бо қадом забоне муошират намояд, қудакон низ бо ҳамон забон сухан мегӯянд. Аз ин рӯ бояд ҳар як модари тоҷик пеш аз ҳама ба фарзанди худ бо забони тоҷикӣ сухан гуфтавро омӯзонад, пасон омӯхтани дигар забонҳо барои онон осон мегардад. Забони адабии тоҷик як забони шево ва дилнишинест, ки тез ба қалбҳо ҷой мегирад. Президенти кишварамон борҳо аз минбарҳои баланд бо забони тоҷикӣ суханронӣ намуда, обрӯи мардуми тоҷик ва забони тоҷикиро дар байни дигар кишварҳо муаррифӣ намудааст. Одамият, бояд аз забон ва миллати хеш ҳеҷ гоҳ шарм надорад. Агар забон аз байн равад, яқин аст, ки миллат низ ба нестӣ меравад. Имрӯз дар ҷаҳон бисёр кишварҳои ҳастанд, ки онҳо забони аслии хешро надоранд, аммо бо забони дигар давлат муошират намуда, забони он давлатро эҳтиром карда, онро гиромӣ медоранд. Аз он ҷумла мардуми Амрико ин кишвари абарқудрат бо забони англисӣ яъне забони Англия сухан мегӯянд ва ин забонро эътироф намуда ҳеҷ гоҳ забони бегона ҳисоб намеку-

нанд. Мо бояд шукрона намоем, ки дар тӯли таърих садҳо забонҳо аз байн рафтааст, аммо забони модарӣ - тоҷикии мо то ҳол побарҷост. Дар ҳақиқат мо имрӯз бо забони тоҷикӣ мебо-лем. Давлати мо Тоҷикистон дар тӯли 31 соли Истиқлол боз ҳам мақоми забони худро дар миёни забонҳои дунё мустаҳкамтар намуд. Дар ҳар гӯшаи ҷаҳон тоҷикон зиндагӣ ва фаъолият менамоянд, ин маънии онро надорад, ки забо-ни худро фаромӯш созанд. Вақте ба сафарҳои дигар кишвар бо амри тақдир меравӣ, нохост бошахсиятҳои рӯ ба рӯ мешавӣ, ки бо за-бони тоҷикӣ сухан меронанд, хело хурсанд мешавӣ, ки дар шаҳрҳои дур низ забони мил-лати мо зинда ва ҷовидона аст. Аҳсан ба он шахсиятҳои, ки дар ғарибианду лек забони тоҷикии худро фаромӯш накардаанд.

Дар ҷомеаи имрӯза, мо шоҳиди бисёр воқеаҳои гардидем, ки дар марказҳои таълимӣ, роҳравҳо, муассисаҳои таълимӣ, кӯчаву ҷойҳои ҷамъиятӣ ҷавонон бештар аз калима-ву луғатҳои бегона истифода мебаранд, ки ин боиси коста гардидани забони онҳо, яъне за-бони тоҷикиро нишон медиҳад. Ҳатто номҳои зебои тоҷикиро ихтисор менамоянд, ки ин низ боиси нигаронӣ ба забону миллат аст. Мисол, номи зебои тоҷикӣ ба мисли Моҳлиқоб – Моҳ, Гулбаҳор – Гул, Нилуфар – Нилу, Кароматулло – Каром, Салоҳидин – Салоҳ ё ин ки Курбон – Коля, Гулнора – Гуля гуфта ном мебаранд. Ҳол он ки номро бояд ба шикаст ё ихтисор набояд кард. Мо бояд аз гузаштагонӣ худ аз давраҳои Рӯдакӣ то ба имрӯз аз онҳо дарси ибрат гирифта одамонро бо ному насаб ҷеғ занем. Аломати пурраи инсон номи ӯ буда, ин низ эҳтиром ба забон ва эҳтиром ба он шахсро нишон медиҳад.

Дар ҳақиқат агар мо ба ин суханҳо диққат намоем гуфтаҳои бузургони мо ҳақ асту рост, зеро аз дигар кишварҳо донишҷӯён ба киш-вари мо омада таҳсил менамоянд ва забони тоҷикиро тез меомӯзанд. Аз он ҷумла мар-думони Ҳиндӯстон, Франсия, Олмон, Хитой, Қазоқ, Ўзбек ва ғайра.

Забони адабии тоҷик ин забони адабиёт ва китобҳои бадеии тоҷикӣ ба ҳисоб меравад. Аммо қариб 70 фоизи мардуми мо бо забони тоҷикӣ, яъне бо шеваи хоси худ лаҳча сухан

меронанд. Сухан гуфтан бо лаҳча зебост, аммо ҳар минтақаи кишварамон, лаҳчаҳои гуно-гун доранд, ки ҳамаи мардум наметавонанд аз он истифода баранду ба дарки он ошно бошанд. Калимаву ибораҳои адабиёро тағйир дода суханронӣ менамоянд. Хуб, мешуд ки дар корхонаву ҷойҳои ҷамъиятӣ аз забони ада-бии худ истифода баранд. Дар забони тоҷикӣ калимаҳои зиёде мавҷуд аст. Аммо бештари он аз дигар забонҳо иқтибос шудаанд. Ҳол он ки фонди луғавии забони мо бе кӯмаки дигар иқтибосҳо низ метавонад ҷовидон бошад. за-боншиносони мо аз калимаҳои содаи забони тоҷикӣ истифода намоянду барои хонандагон фаҳмо ва ягон мушкิลӣ ба вучуд наоранд.

Дар китобҳои муассисаҳои таълимӣ низ ин мушкilot дида мешавад, хонандагон доим шикоят менамоянд, ки мо китобро чанд маро-тиба такрор ба такрор хондем аммо, бенатиҷа. Агар ба ҷои он калимаҳои нофаҳмои забо-ни арабиву туркӣ, калимаҳои забони содаву фаҳмои худро истифода барем магар айбе до-рад? Мисол, калимаҳои антологӣ ба маънои ҳастӣ, зиндик – ба маънои бедин, фалосифа – фалсафа, судур – содир шудан, атфол – зану бача, тифл муттасил – доимӣ, беист-пайваста, интиқодӣ – танқидӣ, асрпазир таҳти таъсир қарор гирифта, муназзам мурағтаб, ба назму тартиб даромада, афъол феъл, рафтор, нотик-гӯянда барин калимаҳои нофаҳмо сабаби нороҳат гардидани хонишу фаҳмиши хонан-да мегардаду онҳо аз мутолеаи асарҳо даст мекашанд ва дигар хоҳиши хондан дар онҳо пайдо намешавад. Мақсади мо аз танқида ин аст, ки он калимаҳои душворфаҳмро, ки ис-тифода намуданд, дар поёни мавзӯ (китоб) маънои онҳоро нависанд ва ба хонанда ягон мушкилӣ наоранд. Шоирони классики форсу тоҷик аз калимаҳои арабӣ, туркӣ, ўзбекӣ дар шеърҳо, ғазалҳо, асарҳои ғолиб истифода мекар-данду дар зери он калимаҳои нофаҳмояшро, яъне луғаташро менавиштанд ва ба бача ягон мушкилӣ намеовард. Мо омӯзгорон хоҳиш дорем, ки дар тамоми муассисаҳои таълимӣ, мактабҳои олии касбӣ, новобаста ба касбу ихтисосашон хуб мешуд, ки соатҳои забон, адабиёт, этика, луғатшиносӣ зиёд карда ша-ванд, то хонандагон дарки дурусти кали-

маву ибораҳоро фаҳманд. Забони давлатии мо ин забони тоҷикӣ аст. Пас ҳар як фарди Тоҷикистонро зарур аст, ки забони тоҷикиро дуруст донанд ва озод сухан карда тавонанд. Бархе мегӯянд, ки забони тоҷикӣ чӣ омӯхтан дорад? Ин забони ҳудумон, мо сухан гуфта метавонем шуд-да. Ба ин гуфтаҳо мо забоншиносон зид ҳастем. Дар раванди таълим борҳо мушоҳида намудем, ки одитарин чизро нафаҳмида ба хатогиҳои имлоиву грамматикӣ ва услубӣ роҳ медиҳем. Навиштани “баёнот” “гузориш”, “ариза”-ро бархе аз одамон сарфаҳм намераванд. Аз дигарон мепурсанд, хоҳиш менамоянд ки тарзи навишти ин қисмати забон яъне ҳуҷҷатнигориро ба онҳо кӯмак намоянд. Дониши шахс ҳамоно вақт муассир, таъсирбахш, таъсиркунонда, мешавад, ки ту онро ба дигарон расонда тавонӣ. Дар донишҷуи забони хеш растагор шавӣ. Замони истилои Искандари Мақдунӣ, истилои араб мо форсизабонҳо беҳтарин асарҳои арзишманди ҳудро аз даст додем ва ноумед нашудем, чунки дар он замони шахсиятҳои донишманд зиёд буданд, ки он ҷаҳонро беэҳтирози аз ҷаҳон

мединистанд. Онҳо сарҷамъ шуда аз нав он ҷаҳонро ба риштаи қалам кашиданд то ки ин абҷтҳои бузург аз байн нараванд. Мисоли гуфтаҳои мо ин китоби муқаддаси “Авесто” буд, ки баъд аз сӯзондану нобуд карданҳо, нусхаи асосии онро бо ҳуд бурдаанд ва ҳудмон карданд, ки акнун миллат ва забон аз байн меравад, аммо нақшаҳои палиди онҳо бенатиҷа анҷом ёфта дар 12 ҳазор пӯсти гов бо хатти заррин аз нав таълиф(навишта) шуд. Ин бузургӣ шаҳодат аз он буд, ки мардуми кӯҳанбӯни форсу тоҷик донандаи илму маърифат буданд ва то ба имрӯз ҳастанд. Онҳо китобиҳои пурарзишро сӯзонда нест карда бошанд ҳам дониши мардуми моро нобуд карда наметавонистанд. Таърих гувоҳи(шоҳиди) ин рӯзҳои нагин аст. Мо бояд забон, миллат, муҳаббат ва одамгариро дӯстиро дар байни ҳалқамон боз ҳам мустаҳкам намоем, то чашми бади душман ба миллату забони тоҷикӣ нарасад. Гуфтаҳои Исмоли Сомониро шиор намуда аз миллату аз забони давлатиамон деворе шавем, ки ягон душман ба мо ва забону ватанамон осеб нарасонад.

ТАЪЗИЯ

ИСОЕВА МАВЧУДА СИРОЧИДДИНОВНА

Илми тибби муосири тоҷик талафоти калон дод. Яке аз мутахассисони варзидаи соҳаи дерматовенерология, донишманди маъруф, устои соҳибтаҷриба ва олими пухтакор, доктори илмҳои тиб, профессори кафедраи дерматовенерологияи МДТ “ДДТТ ба номи Абӯалӣ ибни Сино” Мавчуда Сирочиддиновна Исоева 17 феввали соли 2022 баъди бемории вазнин аз олам даргузашт.

Исоева Мавчуда Сирочиддиновна 18-уми августи соли 1942 дар ноҳияи Колхозобод ба дунё омада, пас аз хатми ДДТТ ба номи Абӯалӣ ибни Сино (1967) тамоми умри азизи ҳудро фидои тандурустии аҳли чома сохтаанд. Боиси ифтихор аст, ки Мавчуда Сирочиддиновна ба сифати устои моҳир тӯли солҳои зиёд дар Донишгоҳи тиббӣ ба таълиму тарбия ва омодакунии мутахассисо-

ни ҷавони соҳаи тиб машғул гашта, ҳамчун устои ҳақиқии якҷанд насли табибони кишвар шуҳрату эътибори калон пайдо намуданд.

Фаъолияти меҳнатиашонро Исоева М.С. солҳои 1967-1969 ҳамчун сардухтури диспансери бемориҳои пӯст дар ноҳияи Конибодом оғоз намудаанд. Солҳои 1969-1971 ординатори клиникӣ дар кафедраи дерматовенерологияи ДДТТ ба номи Абӯалӣ ибни Сино, солҳои 1971-1974 аспиранти кафедраи дерматовенерология, солҳои 1974-1980 ассистенти кафедра, солҳои 1980-1999 дотсенти кафедра ва аз соли 2000-ум то кунун профессори кафедраи дерматовенерологияи МДТ “ДДТТ ба номи Абӯалӣ ибни Сино” буданд.

Ҳамчун олими сермахсул муаллифи таъ-

лифоти зиёди илмӣ буданд, ки имрӯз ҳам ҳамчун осори пураризиш дар байни олимони мутахассисони соҳа қимати зиёдеро соҳибмебошанд. Хизматҳои бисёрсолаи устои гиромӣ Исоева Мавҷуда Сирочиддиновна бо ордени «Шараф» ва унвони “Корманди шоистаи Тоҷикистон” қадр карда шудаанд.

Раёсати ДДТТ ба номи Абӯалӣ ибни Сино бинобар даргузашти профессор Исоева Мавҷуда Сирочиддиновна ба наздикону пайвандон, хешу ақрабо ва шогирдони марҳум изҳори тасаллият менамояд.

Хотираи неки ин устои бузург ва олими варзида то абад дар ёди мо боқӣ хоҳад монд.

**Раёсати МТФ “Донишқадаи тиббӣ
иҷтимоии Тоҷикистон”**

ЗОИРОВ ПОДАБОН ТОШМАТОВИЧ

*Зиндаву ҷовид монд, ҳар кӣ нақӯном зист,
К-аз ақибаи зикри хайр зинда кунад номро*

Подабон Зоиров 9 майи соли 1942 дар шаҳри Кӯлоб ба дунё омада, пас аз хатми ДДТТ ба номи Абӯалӣ ибни Сино (1965) бештари умри азизи худро фидои тандурустии аҳли ҷомеа сохтаанд. Боиси ифтихор аст, ки марҳум Подабон Зоиров ҳамчун устои моҳир солҳои зиёд таълиму тарбия ва омодасозии мутахассисони ҷавони соҳаи тибро дар Донишгоҳи тиббӣ як самти муҳими фаъолияти касбии хеш қарор дода, ҳамчун омӯзгори мушфиқу меҳрубон ва саҳтгир сеталаб сазовори ҳурмату эҳтироми баланд гаштаанд ва бесабаб нест, ки то имрӯз ҳамчун устои ҳақиқии якҷанд насли табибони соҳибмаълумоти ҷумҳурӣ шинохта мешаванд.

4 март соли 2022 донишманди маъруфи тоҷик, доктори илмҳои тиб, Узви вобастаи Академияи илмҳои ҚТ, Аълоҷии тандурустии ҚШС Тоҷикистон, устои мумтоз ва олими пухтакор, профессори кафедраи дерматовенерологияи МДТ “ДДТТ ба номи Абӯалӣ ибни Сино” Подабон Тошматович Зоиров аз олам даргузаштанд.

Фаъолияти меҳнатиашонро П.Т.Зоиров дар самти муолиҷаи бемориҳои пӯст оғоз намудаанд. Баъдтар оид ба масъалаҳои мубрами соҳаҳои дерматовенерология, эпидемиология, патогенез ва муолиҷаи дерматозҳои музмин ва бемориҳои венерикӣ таҳқиқотҳои арзишманди илмӣ бурда, ҳамчун олими варзида на танҳо дар дохили ҷумҳурӣ, балки берун аз он маъруфияти зиёд пайдо намуданд.

П.Т.Зоиров солҳои 1970-1978 ассистенти кафедраи дерматовенерология, солҳои 1979-1980 ходими хурди илмӣ, солҳои 1974-1980 ассистенти кафедра, аз соли 1983 мудири кафедраи бемориҳои пӯст ва венерикӣ, номи ректори Донишгоҳи давлатии тиббии Тоҷикистон ба номи Абӯалӣ ибни Сино оид ба корҳои илмӣ (1996-2005) ва аз соли 2005-ум то кунун профессори кафедраи дерматовенерологияи МДТ “ДДТТ ба номи Абӯалӣ ибни Сино” буданд.

Хизматҳои бисёрсолаи устои гиромӣ Подабон Зоиров бо мукофотҳои олии Ватан-ордени «Шараф» дараҷаи II, Аълочии тандурустии ҶШС Тоҷикистон (1984), инчунин Ҷоизаи байналмилалӣ ЭКО дар соҳаи илм ва

технология (2000) қадрдонӣ гаштаанд.

Раёсати ДДТТ ба номи Абӯалӣ ибни Сино бинобар даргузашти олими нуктасанҷ, табиби беҳамто, педагоги моҳир профессор Подабон Тошматович Зоиров ба наздикону пайвандон, ҳамкасбон ва шогирдони марҳум изҳори тасаллият менамояд.

Ёди неки тин марди шариф дар қалби кулли ихлосмандонаш то абад боқӣ хоҳад монд.

*Баъд аз вафот турбати мо аз замин мачӯ,
Дар синаҳои мардуми ориф мазори мо*

Руҳат шод ва манзили охиратат обод бод,
устоди бузург!

***Раёсати МТҶ “Донишгадаи тиббӣ
иҷтимоии Тоҷикистон”***